Görme Engelli Öğrencilerle Çalışan Özel Eğitim Öğretmenlerinin Mesleki Yeterliliklerine İlişkin Görüşleri

Şöhretnaz AKBAŞ

Yüksek Lisans Tezi

Eskişehir, 2026

ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ÖZEL EĞİTİM ANABİLİM DALI
ÖZEL EĞİTİM TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

GÖRME ENGELLİ ÖĞRENCİLERLE ÇALIŞAN ÖZEL EĞİTİM ÖĞRETMENLERİNİN MESLEKİ YETERLİLİKLERİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

Şöhretnaz AKBAŞ

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Dr.Öğr.Üyesi Mine SÖNMEZ KARTAL

Eskişehir, 2026

ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Şöhretnaz AKBAŞ tarafından hazırlanan **Görme engelli öğrencilerle çalışan özel eğitim öğretmenlerinin mesleki yeterliliklerine ilişkin görüşleri** başlıklı bu tez, 16/01/2025 tarihinde *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'*nin ilgili maddeleri uyarınca yapılan **Tez Savunma Sınavı** sonucunda **başarılı** bulunarak, jürimiz tarafından oy birliği ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Görevi		Unvanı Adı SOYADI	İmza
Jüri Başkanı	:	Doç. Dr. Cem ASLAN	.....
Danışman	:	Dr. Öğr. Üyesi Mine SÖNMEZ KARTAL	.....
Üye	:	Dr. Öğr. Üyesi Turgut BAHÇALI	.....

Prof. Dr. M. Zafer BALBAĞ
Enstitü Müdürü

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Görme Engelli Öğrencilerle Çalışan Özel Eğitim Öğretmenlerinin Mesleki Yeterliliklerine İlişkin Görüşleri başlıklı tezin bizzat tarafımca hazırlanan, özgün bir çalışma olduğunu; bu çalışmanın tüm aşamalarında (hazırlık, veri toplama, analiz, bilgilerin sunumu ve raporlaştırma vb.) bilimsel etik ilke ve kurallara uygun olarak hareket ettiğimi; bu çalışma kapsamında elde edilmeyen tüm veri, bilgi vb. için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara çalışmanın kaynakçasında yer verdiğimi; bu çalışmanın Eskişehir Osmangazi Üniversitesi tarafından kullanılan "Bilimsel İntihal Tespit Programı"yla tarandığını ve hiçbir "intihal içermediğini" beyan ederim. Herhangi bir zamanda, herhangi bir biçimde bu çalışmamla ilgili yukarıdaki beyanıma aykırı bir durumun saptanması halinde, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçların sorumluluğunu kabul ettiğimi bildiririm.

16/01/2026
Şöhretnaz AKBAŞ

Teşekkür

Bu yüksek lisans tezinin hazırlanma sürecinde bilgi, deneyim ve yönlendirmeleriyle bana her zaman destek olan değerli danışmanım Dr.Öğr.Üyesi Mine SÖNMEZ KARTAL'a en içten teşekkürlerimi sunarım. Akademik gelişimime katkıları ve sabrı benim için son derece kıymetlidir.

Tezimin değerlendirme sürecindeki yapıcı geri bildirimleri ve destekleri için Doç.Dr.Cem ASLAN ile Dr. Öğr.Üyesi Turgut BAHÇALI'ya teşekkür ederim. Bu araştırmaya katkı sunan tüm meslektaşlarıma teşekkürlerimi sunarım.

Her zaman yanımda hissettiğim, desteğini ve dostluğunu hiçbir zaman esirgemeyen arkadaşım Gülenay Esranur AKTEPE'ye ve en zorlandığım anlarda ellerini omzumda hissettiğim Kurtlarla Koşan Kadınlar grubuna gönülden teşekkür ederim.

Bu süreçte her gün yanımda olarak beni cesaretlendiren, sabrıyla ve sevgisiyle güç veren hayat arkadaşım Erdi AKBAŞ'a minettarım.

Hayatıma umut, gülüşüme neşe katan, her adımımda geleceğe daha güvenle bakmamı sağlayan canım oğlum Emir AKBAŞ'a tüm kalbimle teşekkür ederim. Onun varlığı çalışmanın en güzel ilhamıydı. Emir'im hayatımın her döneminde en büyük gurur ve motivasyon kaynağım olacaksın.

Bugüne gelmemde büyük emekleri olan annem Güler ARTUNÇ ve kardeşim Murat ARTUNÇ'a inançları ve destekleri için teşekkür ederim.

Bu çalışmayı oğlum Emir'e adıyorum...

İçindekiler

Teşekkür i
Tablolar Listesi vi
Özet 1
Abstract 3
BİRİNCİ BÖLÜM 5
1. Giriş 5
1.1. Problem Durumu 5
1.2. Araştırmanın Amacı 8
1.3. Araştırmanın Önemi 9
1.4. Varsayımlar/Sayıltılar 10
1.5. Sınırlılıklar 10
1.6. Tanımlar 10
1.7. Kısaltmalar 11
İKİNCİ BÖLÜM 12
2. Kavramsal/Kuramsal Çerçeve 12
2.1. Türkiye'de Özel Eğitim Öğretmeni Yetiştirme 12
2.2. Özel Eğitim Öğretmenliği Lisans Programı 13
2.3. Özel Eğitim Öğretmenliğinde Mesleki Yeterlilik 15
2.4. Görme Engellilerin Eğitiminde Mesleki Yeterlilik 17
2.5. İlgili Araştırmalar 18
2.5.1. Özel eğitim öğretmenliği programı ile ilgili araştırmalar 18
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 26
3. Yöntem 26
3.1. Araştırma Deseni 26
3.2. Çalışma Grubu 26
3.3. Araştırmacı 28
3.4. Veri Toplama Araçları 28
3.5. Verilerin Toplanması 29
3.6. Verilerin Analizi 30
3.7. Geçerlik ve Güvenirlik 31
3.7.1. Geçerlik 31
3.7.2. Güvenirlik 31
3.7.2.1. Veri dökümü ve veri dökümü güvenirliği 31

3.7.2.2. Kodlama süreci ve kodlama güvenirliği 31
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM 33
4. Bulgular 33
4.1. Görme Engellilerin Eğitimi Alanında Çalışmayı Tercih Etme Sebebi 34
4.1.1. Tesadüfi yönlendirme 34
4.1.2. Kişinin engel durumunun etkisi 34
4.1.3. Sosyal çevre ve arkadaş önerisi 35
4.2. Lisans Eğitiminde Alan Dersleri ve İçerikleri 35
4.2.1. Alınan alan dersleri 35
4.2.1.1. Braille öğretimi 36
4.2.1.2. Bağımsız hareket ve yönelim 36
4.2.1.3. Görme engellilerde kavram öğretimi 36
4.2.1.4. Görmenin işlevsel değerlendirilmesi 36
4.2.1.5. İşitme ve görme yetersizliğinde özel eğitim 37
4.2.2. Lisans eğitiminde görme engellilerin eğitimi alanında almış olmayı tercih edeceği dersler 37
4.2.1.1. Görme engellilere matematik öğretimi 37
4.2.2.2. Görme engelli bireylerle etkileşim ve sosyal iletişim 37
4.2.3.3. Görme engelliler için görsel sanat eğitimi 38
4.2.3. Lisans döneminde görme engellilerin eğitimi alanında aldığı derslerin içerik yeterliliği 38
4.2.3.1. Ders içeriklerinin yeterli bulunması 38
4.2.3.2. Ders içeriklerinin yetersiz bulunması 38
4.3. Lisans Eğitiminin Mesleki Uygulamalara Etkisi 40
4.3.1. Görme engelli bireylerle çalışmaya etkisi 40
4.3.1.1. Etkili öğretim yapma 40
4.3.1.2. Yetersiz öğretim yapma 41
4.3.2. Sınıf yönetimi ve ders planlama becerilerine etkisi 41
4.3.2.1. Sınıf yönetimi dersi etkisi 42
4.3.2.2. Görme engellilere yönelik ders planlama öğretimi eksikliği 42
4.3.3. Araç gereç kullanımına etkisi 42
4.3.3.1. Araç gereç kullanımını sağlayan etkiler 42
4.3.3.2. Araç gereç çeşitliliği ve ulaşılabilirliği 43
4.4. Mesleki Yeterlilik Algısı 43

4.4.1. Yeterli bilgi ve beceri düzeyine sahip olma 44
4.4.2. Yetersiz bilgi ve beceri düzeyine sahip olma 44
4.5. Alanın Avantajı ve Güçlükleri 45
4.5.1. Mesleki motivasyon 45
4.5.2. Karşılaşılan güçlükler 46
4.5.2.1. Alan bilgisi 46
4.5.2.2. Materyal kullanımı 46
4.5.3. Güçlüklere karşı geliştirilen çözümler 47
4.5.3.1. Kaynak kullanımı 47
4.5.3.2. Deneyim ve bilgi aktarımı 48
4.6. Mesleki Gelişim Süreçleri 48
4.6.1. Mesleki yeterlilik geliştirme yolları 48
4.6.1.1. Mesleki gelişmeleri takip etme 48
4.6.1.2. Pratik ve uygulama yapma 49
4.6.2. Öğrenme kanalları 49
4.6.2.1. Sosyal medya 49
4.6.2.2. İnternet siteleri 50
4.7. Geleceğe Yönelik Öneriler 50
4.7.1. Mesleki donanımı geliştirme 50
4.7. 2. Pratik ve uygulama yapma 51
BEŞİNCİ BÖLÜM 52
5. Sonuç, Tartışma ve Öneriler 52
5.1. Sonuç 52
5.2. Tartışma 54
5.3. Öneriler 59
5.3.1. Özel eğitim öğretmenliği lisans programına yönelik öneriler 59
5.3.2. Uygulama ve öğretmen yetiştirme sürecine yönelik öneriler 60
5.3.3. Mesleki gelişime yönelik öneriler 60
5.3.4. Gelecek araştırmalara yönelik öneriler 60
KAYNAKÇA 62
EKLER 69
ÖZGEÇMİŞ 74

Tablolar Listesi

Tablo Numarası	Başlık	Sayfa Numarası
2.1	Özel Eğitim Öğretmenliği Lisans Programında (2016) Yer Alan Dersler	14
3.1	Katılımcı Özellikleri	27
3.2	Görüşme Detayları	30
4.1	Temalar ve Alt Temalar	33
4.2	Görme Engellilerin Eğitimi Alanında Çalışmayı Tercih Etme Sebepleri	34
4.3	Lisans Programında Görme Engellilerin Eğitimi Alanında Alınan Dersler	35
4.4	Lisans Eğitiminde Görme Engellilerin Eğitimi Alanında Almış Olmayı Tercih Edeceği Dersler	36
4.5	Lisans Eğitiminin Mesleki Uygulamalara Etkisi	40
4.6	Lisans Döneminde Alınan Derslerin Sınıf Yönetimi ve Ders Planlamaya Etkisi	41
4.7	Lisans Döneminde Görme Engellilerin Eğitimine Yönelik Alınan Derslerin Görme Engellilerin Eğitiminde Araç Gereç Kullanımına Etkisi	41
4.8	Görme Engellilerle Çalışabilecek Yeterli Bilgi ve Beceri Düzeyine Sahip Olma	43
4.9	Görme Engellilerin Eğitimi Alanında Çalışmanın Güçlükleri	45
4.10	Görme Engellilerin Eğitimine Alanında Çalışmada Karşılaşılan Güçlüklere Karşı Geliştirilen Çözümler	46
4.11	Mesleki Yeterlilik Geliştirme Yolları	47
4.12	Mesleki Alanda Güncel Çalışmaları Takip Etmede Kullanılan Öğrenme Kanaları	48
4.13	Gelecekte Görme Engellilerin Eğitimi Alanında Çalışacak Meslektaşlara Öneriler	49

Özet

Görme Engelli Öğrencilerle Çalışan
Özel Eğitim Öğretmenlerinin Mesleki Yeterliliklerine İlişkin Görüşleri

Şöhretnaz AKBAŞ
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Özel Eğitim Anabilim Dalı
Danışman: Dr.Öğr.Üyesi Mine SÖNMEZ KARTAL
2026

Amaç: Bu araştırmanın genel amacı özel eğitim öğretmenliği lisans programını bitirmiş özel eğitim öğretmenlerinin, görme engelli öğrencilerle çalışma sürecinde deneyimledikleri mesleki yeterlilik unsurlarına ilişkin görüşlerinin belirlenmesidir.

Yöntem: Bu araştırmada nitel araştırma desenlerinden biri olan fenomenoloji deseni kullanılmıştır. Veriler araştırmacı tarafından yarı yapılandırılmış görüşmeler aracılığıyla toplanmıştır ve içerik analizi yaklaşımına göre analiz edilmiştir. Katılımcıların seçiminde amaçlı ölçüt örneklem yaklaşımı benimsenmiştir. Buna göre belirlenen koşulları sağlayan görme engellilerle çalışan özel eğitim öğretmenlerinin tamamı araştırma grubunu oluşturmaktadır.

Bulgular: Verilerin analizi sonucunda 7 tema ve 19 alt tema elde edilmiştir. Özel eğitim öğretmenlerinin görme engellilerin eğitimi alanında çalışmayı tercih ediş sebepleri, lisans eğitiminde görme engellilerin eğitimi ile ilgili aldıkları ve almayı tercih edecekleri dersler, mesleki yeterlilikte görme engellilerin eğitimi alanında aldıkları derslerin içerik durumu, görme engellilerin eğitimi ile ilgili aldıkları derslerin görme engelli bireylerle çalışma durumuna etkisi, görme engellilerin eğitiminde çalışmanın avantajları, karşılaşılan güçlükler ve çözüm yolları, mesleki gelişimi geliştirme yolları ve meslektaşlarına öneriler konularında bulgular elde edilmiştir.

Sonuç ve Öneriler: Araştırmadan elde edilen bulgular görme engelli öğrencilerle çalışan özel eğitim öğretmenlerinin braille okuma ve yazma, eğitsel materyal kullanma, bağımsız hareket ve yönelim öğretimi ve teknoloji kullanımı, görme engelli öğrencilerle iletişim kurma ve sürdürme konularının öğretiminde yetersizlik yaşadığını göstermiştir. Öğretmenler bu alanlardaki yetersizliklerini iş başında öğrenerek, deneyimleyerek, bilimsel araştırmaları takip ederek ve diğer özel eğitim öğretmenleriyle fikir alışverişi yaparak tamamlamaya çalışmaktadır. Ayrıca öğretmenler özel eğitim

öğretmenliği lisans eğitiminde görme engellilerin eğitimiyle ilgili aldıkları derslerin sayısını ve içeriğini görme engelli öğrencilerle çalışmada yeterli bulmamaktadır. Araştırma sonucunda braille, bağımsız hareket ve yönelim, yardımcı teknolojiler, erişilebilir materyal geliştirme gibi alan özelinde zorunlu derslerin sayısı artırılabileceği, özel eğitim öğretmenlerine görme engellilerin eğitimi ile ilgili sahada süpervizyon verilip ve mentör öğretmen uygulaması yapılabileceği ve farklı illerde ve kurum türlerinde çalışan daha geniş örneklemlerle araştırma yapılabileceği önerilmektedir.

Anahtar kelimeler: Özel eğitim öğretmenliği, görme engellilerin eğitimi, öğretmen yetiştirme, mesleki yeterlilik, fenomenoloji deseni

Abstract

Special Education Teachers' Perspectives on Their Professional Competency in Teaching Visually Impaired Students

Author Şöhretnaz AKBAŞ

Eskisehir Osmangazi University Institute of Educational Sciences

Department of Special Education

Advisor: Asst. Prof. Dr. Mine SÖNMEZ KARTAL

2026

Purpose: The general purpose of this study is to determine the views of special education teachers who have completed a bachelor's degree program in special education regarding the elements of professional competence they experience while working with visually impaired students.

Method: This study employed the phenomenological research design, one of the qualitative research designs. Data were collected by the researcher through semi-structured interviews and analyzed using the content analysis approach. A purposive sampling approach was adopted in selecting participants. Accordingly, all special education teachers working with visually impaired individuals who met the specified criteria formed the study group.

Results: The analysis of the data yielded 7 themes and 19 sub-themes. Findings were obtained on the reasons why special education teachers prefer to work in the field of education for the visually impaired, the courses they have taken and would prefer to take in their undergraduate education related to the education of the visually impaired, the content of the courses they have taken in the field of education for the visually impaired in terms of professional competence, the impact of the courses they have taken related to the education of the visually impaired on their work with visually impaired individuals, the advantages of working in the education of the visually impaired, the difficulties encountered and solutions, ways to develop professional growth, and recommendations to colleagues.

Conclusion and Suggestions: The findings of the study indicate that special education teachers working with visually impaired students experience deficiencies in

teaching Braille reading and writing, using educational materials, teaching independent mobility and orientation, using technology, and establishing and maintaining communication with visually impaired students. Teachers try to compensate for their shortcomings in these areas by learning on the job, gaining experience, following scientific research, and exchanging ideas with other special education teachers. In addition, teachers find the number and content of courses they take on the education of the visually impaired in their special education teacher training program insufficient for working with visually impaired students. The research suggests that the number of compulsory courses in areas such as Braille, independent mobility and orientation, assistive technologies, and accessible material development could be increased; special education teachers could be provided with field supervision and a mentor teacher program related to the education of visually impaired individuals; and research could be conducted with a broader sample of teachers working in different provinces and types of institutions.

Keywords: Special education teaching, education of the visually impaired, teacher training, professional competence, phenomenological pattern.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. Giriş

Bu kısımda araştırmanın konusunu oluşturan problem durumu, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi, varsayımlar ve sınırlılıklara yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Öğretmenlik mesleği temelinde kişinin mesleğini bir yaşam biçimi haline getirmesini gerekli kılmaktadır. Meslek olarak öğretmenliği seçen bireyler düşünce, davranışlarıyla geleceğin bireylerini yetiştirmede büyük katkı sağlayıcı olduklarını unutmadan plan ve programlarını geliştirip uygulamalıdırlar (Karataş, 2020). Öğretmenlik mesleğinin gerçekleştirilmesi kişinin mesleğine karşı beklentilerinin yerine getirilmesiyle de doğru orantılıdır. Aynı zamanda öğrencilerin gereksinim ve özelliklerine uygun olarak öğrenim sürecini planlamak, uygulamak ve değerlendirmek öğretmenliğin birincil unsurudur (Doğanay ve Yeşilpınar Uyar, 2019).

Ülkemizde 1980'li yılların sonunda lisans programı olarak öğretmen yetiştirmeye başlanan özel eğitim öğretmenliği programında da özel gereksinimli öğrencilerin akademik, öz bakım, sosyal beceri, toplumsal yaşam alanlarında gereksinimlerini, uygun plan ve programlar çerçevesinde karşılamak üzere öğretmenler yetiştirilmesi amaçlanmaktadır. Özel eğitim öğretmenliği özel gereksinimli bireylerin bağımsız, toplumda aktif ve üretken hale gelmesini sağlamayı mümkün kılacak beceriler gerektirir ve özel eğitim öğretmeni olabilmek üzere bu yönde eğitim alınarak sahada çalışmak için gerekli donanımı içeren lisans eğitimi alınır (Altunya, 2006; Özyürek, 2008).

Özel eğitim alanında ilk olarak (a) zihin engelliler öğretmenliği, (b) işitme engelliler öğretmenliği, (c) görme engelliler öğretmenliği ve (d) üstün zekâlılar/yetenekliler öğretmenliği olarak ayrı lisans programlarında öğretmen yetiştirilmeye başlanmıştır (Akçamete, 1998; Özyürek, 2008). Daha sonra Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından 2014'te Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı (TTKB) Öğretmenlik Alanları, Atama ve Ders Okutma Esasları değiştirilerek zihin engelliler öğretmenliği, işitme engelliler öğretmenliği ve görme engelliler öğretmenliği lisans programlarından mezun olanlar Özel Eğitim Öğretmeni unvanıyla atanmaya başlanmıştır (MEB, 2018). MEB'in aldığı bu kararı takiben Yükseköğretim Kurulu (YÖK) 2016 yılında

75850160-104.01.02.01/843 sayılı resmi yazı ile zihinsel engelliler, işitme engelliler, görme engelliler ve üstün zekâlılar öğretmenliği lisans programlarının kapatılmasına ve bunlar yerine "Özel Eğitim Öğretmenliği" adıyla lisans programı açılarak öğretmen yetiştirilmesine karar vermiştir. Yapılan düzenleme doğrultusunda 2019-2020 eğitim öğretim yılı itibari ile üniversiteler özel eğitim öğretmenliği programından ilk mezunlarını vermiştir.

Son verilere göre ülkemizde 68 üniversitede bireylerin yetersizlik türüne bakılmaksızın eğitim verecek öğretmenlerin yetiştirildiği özel eğitim öğretmenliği programı bulunmaktadır (Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi [ÖSYM], 2025). Bu yapısal dönüşüm, özel eğitim öğretmenliği programının farklı yetersizlik gruplarının ihtiyaçlarını karşılamada ne derecede yeterli olduğu yönünde tartışmalar doğurmuştur (Aydın ve Şentürk, 2021). Özellikle görme engelliler öğretmenliği alanında braille okuma yazma, hareket ve yönelim eğitimi, bağımsız yaşam becerileri ve yardımcı teknolojiler gibi alan yeterliliklerinin öğretmen yetiştirme programında daha fazla yer alması gerektiği belirtilmektedir (Kargın, 2007; Özyürek, 2008). Alan birleştirme kararı verilmeden önce sadece Gazi Üniversitesi Görme Engellilerin Eğitimi Lisans Programı ile güncel olan Özel Eğitim Öğretmenliği Lisans Programı karşılaştırıldığında görme engellilerin eğitimi için alınan derslerin ders sayısı, süresi ve içeriğinde azalmanın olduğu görülmektedir.

Gazi Üniversitesi Görme Engellilerin Eğitimi Lisans Programı Ders planına bakıldığında farklı eğitim öğretim yarıyıllarına dağıtılmış "görme engellilerin eğitimi, görmenin eğitsel değerlendirilmesi, ortam ve materyal düzenleme, braille yazı, fen ve matematik sembollerinin öğretimi, görme engellilerde erken çocukluk dönemi eğitimi, görme engellilerin eğitiminde bağımsız hareket becerilerinin öğretimi-I, görme engellilerin eğitiminde bağımsız hareket becerilerinin öğretimi-II, görme engelliler için öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme, görme engelli çocuklara bireysel eğitim programının uygulanması" gibi sekiz zorunlu alan dersi yer almaktadır (Gazi Üniversitesi, 2016). Ayrıca "Görme engelli çocuklar için okul öncesi programları, görme engelliler için desteklenmiş teknolojiler ve kullanımı, görme engellilerde beden eğitimi ve oyun öğretimi, yetişkin görme engellilerin eğitimi, görme engelliler için araştırma kaynaklarının kullanımı, görme engellilerin eğitimi kariyer planlaması, görme engellileri için öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme" gibi yedi seçmeli ders yer almaktadır. YÖK tarafından hazırlanan Özel Eğitim Programı'na bakıldığında görme engel-

lilerin eğitimi için alınacak ders olarak 2. yarıyılda "işitme ve görme yetersizliği" dersi ile 4.yarıyılda "braille okuma yazma" derslerine yer verildiği görülmektedir. Güncel olan özel eğitim öğretmenliği ders programda alan uzmanlıklarının korunarak öğretmen adaylarının özel eğitim alan yeterliliklerinin güçlendirilmesi konularında geliştirilmesi gereken yönler bulunmaktadır. Bu sebeple görme engellilerle çalışan özel eğitim öğretmenlerinin mesleki yeterliliklerine ilişkin araştırmalar yapılması ve mevcut durumun ortaya koyulması önem arz etmektedir. Mevcut programın görme engelli çocuklarla çalışan özel eğitim öğretmenlerinin gereksinimlerini ne ölçüde karşıladığının değerlendirilmesi ve özel alan yeterliliklerinin gözden geçirilmesi hususlarında araştırmalara gerek duyulmaktadır.

MEB tarafından özel eğitim alanında öğretmen atamalarında öğrencilerin yetersizlik türüne ilişkin ayrım yapılmaksızın atamalarının yapılması, özel eğitim öğretmenliği programından mezun olan öğretmenlerin tüm yetersizlik gruplarının gereksinim ve özelliklerine cevap verebilecek nitelikte yetiştiklerine dair endişeleri beraberinde getirmiştir. Endişeler özel eğitim alanının büyük toplantıları olan kongrelerde ve iş sahasında akademik çerçevede tartışmalara sebep olmuştur. 2016 yılında gerçekleştirilen 26. Ulusal Özel Eğitim Kongresi öğretmenlik programının birleştirilmesi ile ilgili en belirgin soru işaretlerinin gözlemlendiği bilimsel toplantıdır (Büyükalan Filiz vd., 2018). Bu konu başlığını inceleyen en güncel çalışma Aydın ve Şentürk'e (2021) aittir ve çalışmada önceki lisans programlarının niteliğine yönelik uygulama derslerinden fayda sağlanamaması; eğitim müfredatının, akademik kadronun yetersizliği ve niteliksizliği; programın gerekli temel mesleki becerileri karşılayamaması gibi sonuçlar elde edilmiştir. Alanyazında özel eğitim öğretmenliği programının görme engellilerin eğitimi için verilen ders içerikleri temelinde incelendiği herhangi bir çalışmaya ulaşılamamıştır. Bu araştırmalara alan açabilmek üzere, özel eğitim öğretmenlerinin konu hakkındaki görüşlerinin belirlenmesine gerek duyulmaktadır.

Alanyazın incelendiğinde özel eğitim öğretmenliği lisans programı mezunu öğretmenlerin farklı yetersizlik grubundaki öğrencilere verdikleri eğitimin niteliği ve öğretmen mesleki yeterliği konusunda sınırlı çalışma yapıldığı görülmektedir. Bu kapsamda özel eğitim öğretmenliği programında okumakta olan öğrencilerin ve öğretmenlerin mesleki yeterliğe ilişkin görüşlerinin alındığı (Ergül vd., 2013) ve özel eğitim alanında çalışan akademisyenlerin özel eğitim lisans programlarının birleştirilmesine ilişkin görüşlerinin incelendiği (Aydın ve Şentürk, 2021) araştırmalar olduğu görül-

mektedir. Özel eğitim öğretmenliği programından mezun öğretmenlerin zihin yetersizliği olan çocuklara öğretmenlik yapmasına ilişkin mesleki yeterlik üzerine tek bir tez çalışması (Ulay, 2018) yapıldığı görülmektedir. Oysaki yukarıda da bahsedildiği üzere zihin engelliler gibi görme engelliler, işitme engelliler ve üstün zekâlı/yetenekli çocukların eğitim öğretim faaliyetlerini de özel eğitim öğretmenliği programı mezunu öğretmenler sürdürmektedir. Bu açıdan bakıldığında özel eğitim öğretmenlerinin özel eğitim lisans programında alınan derslerin farklı yetersizlik gruplarına eğitim vermedeki mesleki yeterliklerine ilişkin görüşlerinin incelendiği çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca görme yetersizliği olan öğrencilerle bizzat sınıflarda uygulama yapmakta olan öğretmenlerin kişisel deneyimlerinin incelendiği nitel araştırmalara da gereksinim duyulmaktadır. Bu araştırma ile özel eğitim öğretmenliğinden mezun olup görme engelliler ile çalışan öğretmenlerin mesleki yeterlilik düzeylerinin belirlenmesine katkıda bulunulması ve mevcut meslekti yeterliliklerini geliştirmek için yapmaları gereken çalışmaların belirlenmesinde katkı sağlanması umulmaktadır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın genel amacı özel eğitim öğretmenliği lisans programından mezun olmuş özel eğitim öğretmenlerinin, görme engelli öğrencilerle çalışma sürecinde deneyimledikleri mesleki yeterlilik unsurlarına yönelik görüşlerinin belirlenmesidir. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır;

Görme engelli öğrencilerle çalışan özel eğitim öğretmenlerinin;

1. Görme engelli öğrencilerle çalışmaya karar verme sürecine yönelik görüşleri nelerdir?
2. Lisans eğitimi sırasında görme engellilerin eğitimine yönelik aldıkları derslere ve bunların mesleki yeterliklerine olan etkilerine yönelik görüşleri nelerdir?
3. Görme engelli öğrencilerle çalışırken karşılaştıkları güçlüklere yönelik görüşleri nelerdir?
4. Özel eğitim öğretmenliği lisans programının farklı yetersizlikleri olan öğrencilerle çalışma yeterliği kazandırma potansiyeline ilişkin görüşleri nelerdir?
5. Özel eğitim öğretmenliği lisans programından mezun olmanın, görme engelli öğrencilerle çalışma sürecinde sağladığı avantaj ve dezavantajlara yönelik görüşleri nelerdir?

6. Özel eğitim öğretmenliği lisans programında eğitim alan ve görme engelli öğrencilerle çalışmayı planlayan öğretmen adaylarına önerileri nelerdir?

1.3. Araştırmanın Önemi

İlgili alanyazın incelemesi yapıldığında günümüze kadar özel eğitim öğretmenliği okuyan öğrencilerin bölüme ilişkin görüşlerinin ortaya konduğu, öğrencilerin öz yeterlik algı ve düzeylerinin belirlendiği, özel eğitim öğretmenliği lisans programlarının birleştirilmesine ilişkin ilgili akademisyenlerin ve öğretmenlerin görüşlerinin alındığı çalışmalar ile özel eğitim öğretmenliği mezunu öğretmenlerinin zihin engelliler öğretmenliğinin yeterliliğinin ortaya konduğu tek bir tez çalışmasının olduğu görülmektedir (Ulay, 2018). Bu çalışma ile hali hazırda görme engelli öğrencilerle çalışmakta olan özel eğitim öğretmenliği mezunu öğretmenlerin mesleki yeterliliğe ilişkin görüşlerinin incelenecek olması çalışmanın önemli bir yanıdır.

Alanyazın incelendiğinde bu zamana kadar yapılan çalışmalarda mesleki yeterlik algısına ilişkin nicel veriler toplanmış olduğu görülmektedir. Bu araştırma ile öğretmenlerin kendi görüşlerine başvurularak nitel verilerin toplanacak olmasının konu ile ilgili derinlemesine fikir edinmeye katkı sağlayacağı umulmaktadır. Görme engeli olan bireyler ile çalışan özel eğitim öğretmenlerinin mesleki yeterliklerine ilişkin görüşlerinin alınmasının üniversitelerin özel eğitim öğretmenliği programlarında gerekli görülmesi durumunda yapılacak güncelleme ve değişimlere katkı sağlayacağı umulmaktadır.

Görme engellilerin eğitimi lisans programı ile özel eğitim öğretmenliği lisans programı karşılaştırıldığında, görme engelli öğrencilerle çalışacak öğretmenlerin mesleki yeterliklerini geliştirmeye yönelik teorik ve uygulamalı derslerin görme engellilerin eğitimi programında daha kapsamlı biçimde yer aldığı görülmektedir. Buna karşın, özel eğitim öğretmenliği lisans programında bu alana yönelik derslerin oldukça sınırlı olduğu ve genellikle iki ders ile temsil edildiği belirtilmektedir (Coşkunçay ve Horzum, 2022; Ural ve Aslan, 2025). Programlar arasındaki bu farklılık, özel eğitim öğretmenlerinin görme engelli öğrencilerle çalışma sürecinde sahip oldukları alan özelindeki bilgi ve becerilerin yeterliliği konusunda önemli bir tartışma alanı oluşturmaktadır. Bu araştırmanın, özel eğitim öğretmenlerinin görme yetersizliği olan öğrencilerle çalışma bağlamındaki mesleki yeterliklerinin kendi görüşlerine dayanarak incelenmesi sayesinde, alan yazına hem mevcut durumu ortaya koyma hem de program geliştirme çalışmalarına yön verme açısından katkı sağlayacağı umulmaktadır.

1.4. Varsayımlar/Sayıltılar

Bu araştırmada görüşmeler sırasında öğretmenlerin kendilerine yöneltilen sorulara objektif ve samimi bir şekilde yanıtlar verdikleri varsayılmaktadır.

1.5. Sınırlılıklar

Bu araştırmanın önemli bir sınırlılığı, görme engeli olan öğrencilerle çalışan özel eğitim öğretmenlerinin sayısının çok az olmasıdır. Türkiye'de görme engelli öğrenciler için ayrı eğitim veren kurum sayısının az olması nedeniyle belirlenen kriterlere uygun katılımcılara ulaşmak güçleşmiş, gönüllü ve erişilebilir öğretmenlerle sınırlı kalınmıştır. Bununla birlikte araştırma verilerinin 2024-2025 eğitim öğretim yılında toplanmış olmasına karşılık araştırma raporunun yazımının gecikmesidir. Bu geçen sürede öğretmen niteliklerine ilişkin görüşlerde değişiklik olmuş olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

1.6. Tanımlar

Bağımsız Hareket ve Yönelim: Bağımsız hareket ve yönelim, görme yetersizliği olan bireylerin bulundukları çevrede konumlarını algılayarak hedeflerine güvenli, etkili ve bağımsız şekilde ulaşabilmelerini sağlayan; yön bulma, çevresel ipuçlarını kullanma ve hareket becerilerinin bütünleşik olarak geliştirilmesini amaçlayan bir beceri alanıdır (Hatlen, 1996).

Baston Kullanım Teknikleri: Görme yetersizliği olan bireylerin çevrelerini güvenli ve bağımsız biçimde algılayarak hareket edebilmelerini destekleyen temel bağımsız hareket becerileri arasında yer almaktadır. Bu teknikler bireyin yürüme sırasında karşılaşabileceği engelleri önceden fark etmesini, yüzey değişikliklerini algılamasını ve yönelimi sürdürmesini amaçlamaktadır (LaGrow & Long, 2011).

Braille Alfabesi: Görme yetersizliği olan bireylerin okuma ve yazma becerilerini bağımsız biçimde kullanabilmelerini sağlamak amacıyla geliştirilmiş; kabartma noktaların belirli düzenlerde bir araya gelmesiyle harf, sayı ve sembollerin temsil edildiği dokunsal bir yazı sistemidir (Braille, 1829/2008).

Erişilebilir Yardımcı Teknoloji: Görme yetersizliği olan bireylerin bilgiye erişim, iletişim, öğrenme ve günlük yaşam etkinliklerini bağımsız şekilde sürdürebilmelerini desteklemek amacıyla tasarlanan; donanım, yazılım ve uyarlanmış dijital araçlardan olu-

şan ve bireyin işlevsel gereksinimlerine göre yapılandırılan teknoloji çözümler bütünüdür (Edyburn, 2013).

Görme Engelliler Eğitimi: Görme yetersizliği olan bireyleri akademik, sosyal, öz bakım ve bağımsız yaşam becerilerini desteklemeye yönelik olan özel eğitim alanlarından biridir (Koenig & Holbrook, 2019).

Mesleki Yeterlilik: Öğretmenlerin etkili eğitim öğretim yapabilmek için sahip olmaları gereken bilgi, beceri, tutum ve davranışlar bütünlüğüdür. Özel eğitimde mesleki yeterlilik alan bilgisi, materyal uyarlamaları, sınıf yönetimi ve öğrenci değerlendirme becerilerini içerir (Shulman, 1987).

Özel Eğitim Öğretmeni: Özel eğitim gereksinimi olan bireylerin eğitim süreçlerini planlayan, uygulayan, değerlendiren ve bireyselleştirilmiş eğitim planı uygulayan alanda uzman öğretmendir (Friend & Bursuck, 2021).

1.7. Kısaltmalar

BEP: Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

ÖSYM: Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi

TTKB: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı

UDA: Uygulamalı Davranış Analizi

YÖK: Yükseköğretim Kurumu

İKİNCİ BÖLÜM

2. Kavramsal/Kuramsal Çerçeve

Bu kısımda Türkiye'de özel eğitim öğretmeni yetiştirme, özel eğitim öğretmenliği programı, özel eğitim öğretmenliğinde mesleki yeterlilik ve görme engellilerin eğitiminde mesleki yeterlilik konularına değinilerek özel eğitim öğretmenliği alanında yapılmış çalışmalar özetlenmiştir.

2.1. Türkiye'de Özel Eğitim Öğretmeni Yetiştirme

Ülkemizde özel eğitim öğretmeni yetiştirme sürecini şekillendiren unsurlar yetersizlikten etkilenmiş bireylerin eğitimi ile ilgili artan toplumsal ve eğitimsel farkındalık, eğitim öğretim alanında yasal düzenleme yapma ihtiyacı ve bunun sonucunda öğretmen gereksiniminin ortaya çıkmasıdır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında özel eğitim hizmetleri sınırlı kalmıştır (Özyürek, 2008). Özel eğitim öğretmeni yetiştirmenin başlangıcı olarak 1980'li yılların başında Gazi Eğitim Enstitüsü Özel Eğitim Bölümü'nün açılması ve buradan mezun vermenin düzenli şekilde yapılması kabul edilebilir (Gönüldaş ve Gümüşkaya, 2022). Gazi Eğitim Enstitüsü Özel Eğitim Bölümü'nü Ankara Üniversitesi'nde Özel Eğitim Bölümü'nün açılması takip etmiştir. 1982 senesinde YÖK'ün açılmasıyla özel eğitim alanı Eğitimde Psikolojik Hizmetler birimi altında yerini almıştır. 1983 senesinde Anadolu Üniversitesi'nde öğrenci kabulüne başlayan özel eğitim bölümü ilk mezunlarını 1987 yılında vermiştir. Özel eğitim alanının gelişmesi, genel eğitim ve özel eğitim alanında hukuki zorunlulukların artması, özel eğitim alanında öğretmen yetiştirmenin sistematik bir hal almasını gerektirmiştir (Akçamete, 1998). İlk mezunlarını özel eğitim öğretmenliği adı altında vererek alanın akademik yapısının gelişmesine öncülük eden bölümler 1990'lı yıllarla beraber zihin engelliler öğretmenliği, görme engelliler öğretmenliği ve işitme engellileri öğretmenliği bölümlerine ayrılarak öğretmen yetiştirmeye başlamıştır (Kargın, 2007; Şenel, 1998).

1990'lı yıllar özel eğitim alanında öğretmen yetiştirmenin akademik yapılanmasının yukarı doğru ivme kazandığı bir dönemdir. Hem devlet hem vakıf üniversitelerinde zihin engelliler öğretmenliği, işitme engelliler öğretmenliği, görme engelliler öğretmenliği, üstün zekalılar öğretmenliği gibi yetersizlik alanlarına özgü öğretim yöntemleri, materyal kullanımı ve alan bilgilerinin verilerek eğitim aldığı alanda mesleki yeterlilik kazanan öğretmenler yetiştirilmeye başlanmıştır. Bu programların geliş-

tirilmesinde özel eğitimde bireyselleştirilmiş eğitim, davranış değiştirme teknikleri, uyarlamalar, materyal geliştirme ve yardımcı teknolojiler gibi alana özgü becerileri kazandırma hedefi ön planda tutulmuştur (Batu ve Kırcaali-İftar, 2011).

Türkiye'de öğretmen yetiştirme ve atama alanı YÖK ve MEB'in çalışma alanıdır. YÖK belirlenen alana ilişkin yeterliliği sağlayacak şekilde öğretmen yetiştirme sorumluluğunu alırken, MEB gerekli mesleki yeterliliğe ulaşarak öğretmenlik alanlarından mezun bireyleri atama ve mesleki gelişimi devam ettirecek hizmet içi eğitimleri vermekle mükelleftir (Afad ve Çiçek, 2019). Özel eğitim alanında öğretmen yetiştirme ve atama konularında da yakın geçmişte bir düzenleme yapılmıştır. 2014 yılında MEB Öğretmenlik Alanları, Atama ve Ders Okutma Esasları'nda düzenleme yaparak zihin engelliler öğretmenliği, işitme engelliler öğretmenliği ve görme engelliler öğretmenliği lisans programlarını bitirenleri Özel Eğitim Öğretmeni olarak atama uygulamasını başlatmıştır (MEB, 2018). 2016 yılında da YÖK 75850160-104.01.02.01/843 sayılı resmi yazı ile zihin engelliler, işitme engelliler, görme engelliler ve üstün zekâlılar öğretmenliği lisans programlarının tek bir çatı altında toplanarak "Özel Eğitim Öğretmenliği" adı altında yeni ve tek bir lisans programı açılmasına ve öğretmen yetiştirilmesine karar vermiştir. 2019-2020 eğitim öğretim yılı itibari ile üniversiteler özel eğitim öğretmenliği alanında ilk mezunlarını vermiştir. Bu düzenleme ile ortak bir müfredat ile farklı yetersizlik gruplarıyla çalışabilecek genel alan yeterliliklerine sahip özel eğitim öğretmenleri yetiştirmek amaçlanmıştır (YÖK, 2018). İzleyen başlıklarda özel eğitim öğretmenliği lisans programı, özel eğitim öğretmenliğinde mesleki yeterlilik ve görme engellilerin eğitiminde mesleki yeterlilik hakkında detaylı bilgiye yer verilmektedir.

2.2. Özel Eğitim Öğretmenliği Lisans Programı

Özel Eğitim Öğretmenliği lisans programı Türkiye'de özel gereksinimli bireylerin eğitimine yönelik eğitim veren öğretmenlerin niteliğini artırmak amacıyla yapılandırılmış, YÖK tarafından standartları belirlenmiş öğretmen yetiştirme programlarından biridir. Özel eğitim öğretmenliği lisans programının temel amacı farklı yetersizlik türlerine sahip çocukların gelişimsel, akademik, sosyal ve davranışsal gereksinimlerini bilimsel temelli öğretim yöntemlerini kullanarak karşılayabilecek yetkin öğretmenler yetiştirmektir (YÖK, 2018). Bu amaçla öğretmen adaylarına hem teorik bilgi hem de uygulamalı eğitim öğretim bilgileri kazandırılması hedeflenir. Bu amaç doğrultusunda özel eğitim öğretmenliği lisans programı; özel eğitimde temel kavramlar,

öğrenme kuram ve yöntemleri, davranış yönetimi, ölçme ve değerlendirme, program geliştirme, yardımcı teknolojiler, aile eğitimi, erken müdahale ve kaynaştırma, bütünleştirme uygulamaları konularında dersler içerir (Batu ve Kırcaali-İftar, 2011). Aşağıdaki tabloda YÖK'ün yayınladığı Program'daki özel eğitim lisans ders programı yer almaktadır.

Tablo 2.1

Özel Eğitim Öğretmenliği Lisans Programında (2016) Yer Alan Dersler

Yarıyıl	Ders Adı
1. Yarıyıl	Özel eğitime giriş, Zihin yetersizliği ve otizm spektrum bozukluğu, Çocuk gelişimi, Bilgisayar I, Türkçe I; yazılı anlatım, Atatürk İlkeleri ve İnkılap tarihi I, Eğitim bilimine giriş, Yabancı dil I
2. Yarıyıl	Öğrenme güçlüğü ve özel yetenek, İşitme ve görme yetersizliği, Sağlık bilgisi ve ilk yardım, Yabancı dil II, Bilgisayar II, Türkçe II; Sözlü anlatım, Atatürk ilke ve inkılap tarihi II, Eğitim psikolojisi
3. Yarıyıl	Erken çocuklukta özel eğitim, Uygulamalı davranış analizi, Özel eğitimde bütünleştirme, Türk işaret dili, Ölçme ve değerlendirme, Öğretim ilke ve yöntemleri, Seçmeli ders
4. Yarıyıl	Dil ve iletişim becerilerinin desteklenmesi, Özel eğitimde değerlendirme, Özel eğitimde teknoloji destekli öğretim, Özel eğitimde oyun ve müzik, Braille okuma-yazma, Özel eğitim kurumlarında gözlem, Seçmeli ders
5. Yarıyıl	Özel eğitimde okuma yazma öğretimi, Özel eğitimde fen ve sosyal bilgiler öğretimi, Özel eğitimde matematik öğretimi, Özel eğitimde sosyal uyum becerilerinin öğretimi, bireyselleştirilmiş eğitim ve geçiş planlarının hazırlanması, Sınıf yönetimi, Seçmeli ders
6. Yarıyıl	Özel eğitimde aile eğitimi, Özel eğitimde Türkçe öğretimi, Özel eğitimde fiziksel eğitim ve spor, Özel eğitimde sanatsal becerilerin öğretimi, Topluma hizmet uygulamaları, Özel eğitimde okul ve kurum deneyimi, Seçmeli ders
7. Yarıyıl	Özel eğitimde meslek etiği, Özel eğitimde öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı, Bilimsel araştırma yöntemleri, Özel eğitimde öğretmenlik uygulaması I, Seçmeli ders
8. Yarıyıl	Özel eğitim politikaları ve yasal düzenlemeler, Rehberlik, Türk eğitim sistemi ve okul yönetimi, Özel eğitimde öğretmenlik uygulaması II, Seçmeli ders

Özel eğitim öğretmenliği lisans programında teorik bilgilerin yanında uygulamalı eğitim de alınmaktadır. Öğretmen adayları "Öğretmenlik Uygulaması" ve "Okul Deneyimi" dersleri aracılığıyla özel eğitim kurumlarında gözlem yapma, plan hazırlama, bireyselleştirilmiş eğitim programı hazırlama, uygun öğretim yöntemini belirleme ve uygulama, değerlendirme süreçlerine dair bilgi sahibi olur ve aktif olarak uygular. Uygulama temelli öğrenme, öğretmen adaylarının gerçek sınıf ortamlarında problem çözme becerilerini geliştirmesi açısından kritik öneme sahiptir (Sucuoğlu ve Kargın, 2006).

Özel eğitim öğretmenliği programının güçlü tarafları; bilimsel temelli eğitim yaklaşımı benimsenmesi, Bireyselleştirilmiş Eğitim Planı (BEP) hazırlama ve uygulama, kaynaştırma eğitimine yönelik güçlü içerik ve uygulama derslerinin varlığı sayılırken; zayıf tarafları arasında sınırlı okul deneyimi ve öğretmenlik uygulaması saatlerinin olması, farklı yetersizlik alanlarına eğitim verecek yeterlilikte eğitimin alınamaması, bazı derslerin içerik yoğunluğunun yetersiz kalması gösterilmektedir (Ulay, 2018). Bu durum sahada görev yapan öğretmenlerin alan yeterliliklerinde farklılaşmalara yol açmakta ve programın uygulama ve içerik boyutunda geliştirmeye açık yönler bulunduğunu göstermektedir. İlerleyen başlıklarda özel eğitim öğretmenliğinde mesleki yeterlilik ve görme engellilerin eğitiminde mesleki yeterlilik unsurlarına değinilmiştir.

2.3. Özel Eğitim Öğretmenliğinde Mesleki Yeterlilik

Özel eğitim öğretmenlerinin mesleki yeterlilikleri engelli bireylerin eğitiminde etkili, kapsayıcı ve bilimsel temelli eğitim öğretimin sağlanabilmesi için kritik role sahiptir. Özel eğitim öğretmenlerinin mesleki yeterlilikleri öğretimsel, davranışsal, iletişimsel, etik ve teknolojik yeterlikler olmak üzere çok boyutlu bir yapı taşır. Türkiye'de bu yeterlilikler; MEB Öğretmenlik Meslek Yeterlilikleri (MEB, 2017), YÖK Lisans programı (YÖK, 2018), ulusal ve uluslararası özel eğitim literatüründeki standartlar doğrultusunda belirlenmiştir (Akçamete, 2011; Collins ve Shelton, 2018; Diken, 2019).

Özel eğitim öğretmenliği mesleki yeterlilik ana bileşenlerinden en önemlisi BEP hazırlama, uygulama ve izleme becerisidir. BEP oluşturma ve uygulama süreci aile, uzmanlar ve okul personeli ile iş birliği gerektirir (Ataman, 2020). BEP öğrencinin gelişimsel, akademik ve davranışsal ihtiyaçlarına göre öğretimsel uyarlamaların yapılmasını gerektirdiği için, öğretmenin öğrenciyi değerlendirme, hedef belirleme,

öğretimsel planı hazırlama ve uygulamadaki mesleki yeterliliklerinin güçlü olmasını zorunlu kılar (Eripek, 2016; Sucuoğlu ve Kargın, 2006).

Özel eğitim öğretmenliği mesleki yeterliliğin bir diğer bileşeni bilimsel (kanıt) temelli öğretim yöntemlerine hâkim olmaktır. Ayrık denemelerle öğretim, doğrudan öğretim, hata düzeltme süreçleri, ipucu kullanımı, beceri öğretim teknikleri, uygulamalı davranış analizi özel eğitim öğretmenliğinin temel yapısını oluşturur (Cooper vd., 2020; Tekin-İftar ve Kırcali-İftar, 2012). Bu yöntem ve tekniklerin etkili şekilde uygulamak öğretimin etkililiğini de belirlemektedir.

Özel eğitim öğretmenlerinin davranış sağaltımı ve olumlu davranışsal destek alanında da yetkin olması gerekir. Olumlu davranışsal destek yaklaşımları öğrencileri istenmedik davranışları önleyici ve istendik davranışları öğretici stratejilerle desteklemeyi içerir (Batu ve Kırcaali- İftar, 2011; Sugai ve Horner, 2006). Araştırmalara göre bu yeterliliğe sahip öğretmenler sınıf yönetimini daha etkili gerçekleştirmektedir (Diken, 2019).

İş birliği ve iletişim becerileri mesleki yeterliliklerin önemli bir boyutudur. Öğretmenlerin ebeveynlerle, diğer branş ve alan öğretmenleri ile uzmanlarla iş birliği yapması çocukların eğitimsel başarısını artıran en güçlü değişkenlerden biridir (Özyürek, 2008; Turnbull vd., 2015). Bu iş birliği süreci, öğretim hedeflerinin tutarlı biçimde belirlenmesine ve öğrencinin gereksinimlerine uygun müdahalelerin planlanmasına katkı sağlamaktadır. Araştırmalar çok disiplinli ekip çalışmasının özel gereksinimli öğrencilerin öğrenme çıktıları ve davranışsal uyumları üzerinde olumlu etkiler yarattığını göstermektedir (Friend & Cook, 2010).

Teknolojinin eğitimde kullanılmasıyla birlikte özel eğitim öğretmenlerinin yardımcı teknolojileri tanıma ve kullanma konusunda da yetkin olması gerekmektedir. Ekran okuyucular, özel eğitim yazılımları, iletişim araçları, erişilebilirlik uygulamaları ve materyal uyarlama araçları öğretmenlerin öğretim sürecinin bir parçasıdır (Aydın ve Şentürk, 2021; Rose & Dalton, 2009). Bu teknolojilerin etkili biçimde kullanılması, öğretmenlerin yalnızca araçlara erişimini değil, aynı zamanda bu araçları pedagojik amaçlarla bütünleştirebilme yeterliğini de gerektirmektedir (Edyburn, 2013). Öğretmenlerin erişilebilir yardımcı teknolojiler konusunda bilgi ve beceri sahibi olmaları, öğretim materyallerinin bireysel gereksinimlere göre uyarlanmasını kolaylaştırmakta ve öğrencilerin derse aktif katılımını desteklemektedir (Rose & Dalton, 2009).

Bir sonraki alt başlıkta araştırma konusu kapsamında görme engellilerin eğitiminde görev yapan öğretmenlerin mesleki yeterlilikleri ilişkin kuramsal ve alanyazın temelli bilgilere yer verilecektir.

2.4. Görme Engellilerin Eğitiminde Mesleki Yeterlilik

Görme engellilerin eğitimi özel eğitim alanının en yüksek düzeyde uzmanlık gerektiren alt dallarından biridir (Hatlen, 1996; Özsoy vd., 2015). Görme engelliler öğretmenlerinin mesleki yeterlilikleri özel eğitim içindeki diğer alanlardan belirgin şekilde farklılaşmaktadır. Özel eğitim öğretmenlerinin genel mesleki yeterliliklerinin yanı sıra braille okuma ve yazma, hareket ve yönelim, erişilebilir teknoloji kullanımı, dokunsal materyal geliştirme, bağımsız yaşam becerileri öğretimi, çevresel düzenleme konularında ileri düzey teknik ve alan bilgisine sahip olması gerekir (Altunay, 2016; Kargın, 2007; Özyürek, 2008).

Braille, görme engelli bireylerin yazılı bilgiye erişimini mümkün kılan; dokunsal algıya dayalı, altı nokta hücresinin farklı kombinasyonlarıyla dilsel ve sayısal sembollerin temsil edildiği sistematik bir okuma yazma yöntemidir (Wormsley & D'Andrea, 2010). Braille okuma yazma öğretimi, görme engelli bireylerin akademik başarısını etkileyen temel bir beceridir. Braille okuma yazma alanında öğretmenlerin Braille yazı yazıp okuması dışında matematik öğretiminde kullanılan araç gereçler, kabartma materyaller konusunda da donanımlı olması gerekmektedir. Uluslararası alanyazına göre braille kullanmayı öğretmede öğretmenin yeterliliği öğrencinin okur-yazarlık hızını, kavrama becerilerini ve bağımsız öğrenme düzeyini doğrudan etkilemektedir (Çakmak, 2014; Hatlen, 1996; Karakoç, 2019).

Bağımsız hareket ve yönelim öğrencilerin güvenli, doğru yönlendirilmiş ve bağımsız hareket edebilmesini sağlar. Baston kullanım teknikleri, çevresel farkındalık, mekânsal yapılandırma, ses ipuçlarının kullanımı ve güvenli geçiş stratejilerini içerir (Wiener vd., 2010). Bu alandaki uzmanlık öğrencinin bağımsız yaşam becerilerini desteklediği gibi öğrencinin özgüven ve sosyal katılımını da doğrudan etkilemektedir (Wehmeyer, 2005).

Bir diğer önemli yeterlilik görme engellilerle çalışan özel eğitim öğretmenlerinin erişilebilir yardımcı teknolojilerin kullanımına hâkim olmasıdır. Görme engelli öğrencilerin somut materyal gereksinimleri diğer tüm yetersizlik türlerinden daha fazladır. Ekran okuyucular, kabartma yazıcılar, yazılımlar, sesli kitaplar, dijital haritalar, dokunsal grafikler etkili eğitim öğretim sürecinin önemli bir parçasıdır (Aydın ve Şen-

türk, 2021; Rose & Dalton, 2009). Görme engelliler çoklu duyusal uyaran yoluyla aktif öğrenme sürecini gerçekleştirir. Bu sebeple öğretmenlerin işitsel geri bildirim, dokunsal keşif, koku ve ses ipuçları, işlevsel görme değerlendirmesi, çok duyulu öğretim stratejilerini kullanmada yetkin olması beklenmektedir (Batu ve Kırcaali-İftar, 2011).

Görme engellilerle çalışan öğretmenler eğitim öğretim ortamını öğrencinin görme duyusunu işlevsel kullanması ve güvenliği, bağımsız hareketi için düzenlemelidir. Kontrast kullanımı, ışık ayarları, nesne konumlandırma, kendiliğinden engel oluşturabilecek sınıf düzenlemeleri, işitsel yönlendirme, sınıf içi hareket alanı oluşturma ile öğrencilerin öğrenme ortamındaki engeller aşılabilir. Bu öğrencilerin hem akademik başarısını hem de sınıf içi güvenli hareket alanını olumlu etkileyecektir (Royal National Institude of Blind People, 2018).

Bu bölümde yer alan kuramsal açıklamalar doğrultusunda, bir sonraki başlık altında konuya ilişkin yapılmış araştırmalar incelenmiştir.

2.5. İlgili Araştırmalar

2.5.1. Özel eğitim öğretmenliği programı ile ilgili araştırmalar

Yapılan alanyazın incelemesinde özel eğitim öğretmenliği programına ilişkin lisans öğrencilerinin, öğretmenlerin ve akademisyenlerin görüşlerinin incelendiği araştırmaların gerçekleştirildiği belirlenmiştir. Araştırma konusu ile ilişkili olan araştırmalar özetlenerek kronolojik bir sırayla sunulmuştur.

Karasu ve arkadaşları (2014) araştırmalarında alanda hizmet vermekte olan zihin engellilerin eğitimi anabilim dalı mezunlarının öğretmen yetiştirme programı ilgili görüşlerinin alınması yoluyla yeni yetişecek öğretmenlerin kendilerini hazırlayabilmeleri için en çok ihtiyaç duyacakları konuların tespiti amaçlamaktadır. Özel eğitim alanında hizmet vermekte olan 51 öğretmen çalışmanın katılımcılarını oluşturmaktadır. Sonuçlara bakıldığında öğretmenler sınıf yönetimi, davranış değiştirme, öğretim yapma ile ilgili sorunlarını ya da yetersiz kalışlarını belirtmişlerdir. Yine öğretmenler ailelere ulaşmakta zorluk çektiklerini, onlarla iş birliği içinde öğrenciyi daha ileriye götürecek çalışmaları yapamadıklarını ve aileler tarafından desteklenmediklerini belirtmişlerdir. Öğretmenler lisans eğitimlerinde yeterince yer verilmeyen engel türlerine sahip ya da çoklu ve ağır derecede yetersizlikleri bulunan öğrencilerle çalışmada ciddi güçlüklerle karşılaştıklarını ifade etmişlerdir. Öğretmenler en faydalandıkları dersleri sıra-

larken kavram ve beceri öğretimi, BEP, davranış değiştirme, uygulamalı davranış analizi (UDA), sınıf yönetimi, zihin engellilere okuma yazma öğretimi zihin engellilere matematik öğretimi ve aile eğitimi derslerini öne çıkarmışlardır.

Bayraktar ve arkadaşları (2016) araştırmalarında özel eğitim öğretmeni adaylarının özyeterlik düzeyleri ile mesleğe ilişkin tutumlarını karşılaştırarak, özyeterliğin ve mesleğe ilişkin tutumun cinsiyet, akademik başarı ve okudukları program açısından incelenmesini amaçlamaktadır. Bu araştırmanın çalışma grubu, 2013-2014 Eğitim-Öğretim yılı Bahar döneminde Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümünde son sınıfta okuyan toplam 129 öğrenciden oluşmaktadır. Öğrenciler işitme engelliler öğretmenliği ve zihin engelliler öğretmenliği programı olarak ikiye ayrılmaktadır. Genel tarama modeline göre yürütülmüş bir araştırmadır. Özel eğitim öğretmen adaylarının özyeterlik algılarını belirlemeye yönelik Tschannen-Moran ve Hoy (2001) tarafından geliştirilen ve Türkçe'ye Çapa vd., (2005) tarafından uyarlanan "Öğretmen Özyeterlik Ölçeği" kullanılmıştır. Ayrıca, öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlarını belirlemek için, Üstüner (2006) tarafından geliştirilen "Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutum Ölçeği" kullanılmıştır. Araştırma sonucunda öğretmen adaylarının özyeterlik düzeylerinin yüksek olduğu ve mesleğe yönelik tutumlarının olumlu olduğu söylenmiştir. Özyeterlik düzeyi veya akademik ortalama arttıkça mesleğe yönelik tutumlarda daha olumlu olduğu ifade edilmiştir. Kadın öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlarının erkeklere göre anlamlı düzeyde daha olumlu olduğu belirtilmiştir. Ayrıca özel eğitim öğretmen adaylarının akademik başarıları ile özyeterlik düzeyleri arasında anlamlı düzeyde ilişki olmadığı görülmüştür.

Büyükalan Filiz ve arkadaşları (2018) araştırmalarında özel eğitim alanında görev yapan öğretim üyelerinin, Zihin Engelliler Öğretmenliği, Görme Engelliler Öğretmenliği, İşitme Engelliler Öğretmenliği ve Üstün Zekâlılar/Yetenekliler Öğretmenliği lisans programlarının "Özel Eğitim Öğretmenliği" lisans programı adı altında toplanması ile ilgili görüşlerinin belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırmaya özel eğitim bölümü bulunan sekiz üniversitenin özel eğitim bölümünde görev yapan, toplam 12 öğretim üyesi katılmıştır. Bu araştırmada veriler, görüşme tekniği ile toplanmıştır. Bulgular incelendiğinde öğretim üyelerinin ayrıştırılmış programa ilişkin ifade ettikleri eksikliklerin sıklığı birbirine yakın olmakla birlikte, en sık ifade ettikleri eksiklik uygulamalı dersler ve atama konusundayken, en az dile getirilen eksiklik öğretim elemanları ile ilgili olduğu görülmüştür. Öğretim üyeleri, uygulamaya geç başlama, uygulama süre-

sinin yetersizliği, uygulama derslerinin kredisinin yetersiz oluşu, öğretmen adaylarının uygulama becerileri ve öğretmenlik uygulamalarını takip etmede yaşanan sorunlara ilişkin eksikliklere değinmiştir. Ayrıca öğrencilerin mezun oldukları alanlara bakılmaksızın özel eğitim öğretmeni olarak atandıklarını, branşlara göre norm kadro dağılımının adaletsiz olduğunu ve ayrıştırılmış programın ülke ihtiyaçlarına uygun olmadığını belirtmişlerdir. Ek olarak üniversitelerin mevcut hocaların uzmanlık alanlarına göre seçmeli ders açabildiğini, dolayısıyla seçmeli derslerin üniversiteler arası farklılık gösterdiğini, program içeriğini yetersiz bulduklarını belirterek, ayrıştırılmış programı branşlar arası geçişe imkân sağlamaması açısından eleştirmişlerdir. Yine öğretim üyelerince ayrıştırılmış programın öğretmen adaylarının farklı engel gruplarına yönelik uyarlama becerisini geliştirmeye hizmet etmediği belirtilmiştir. Bunların yanında öğretim üyeleri birleştirilmiş programı, ülke ihtiyacına yönelik bir değişiklik olması, öğretmen açığını kapatabileceği ve alan dışı atamaları azaltabileceği için faydalı bulduğunu belirtmiştir.

Ulay (2018) tezinde 2016-2017 Eğitim - Öğretim Yılında uygulamaya konan Özel Eğitim Öğretmenliği Lisans Programının, zihin yetersizliği olan bireylerin eğitimleri konusunda özel bir içeriğe sahip olan Zihin Engelliler Öğretmenliği Lisans Programı ders plan ve içerikleriyle karşılaştırmasını yaparak alan uzmanı akademisyenler ve zihin engelliler eğitimi alan mezunu öğretmen görüşleri doğrultusunda Zihin Engelliler Öğretmenliği Yeterlikleri açısından değerlendirilmesini amaçlamıştır. Araştırmada nitel araştırma desenlerinden fenomenoloji kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini Sakarya ilinde görev yapmakta olan zihin engelliler eğitimi alan mezunu öğretmenler ile Sakarya Üniversitesi Özel Eğitim Bölümü ve Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalı'nda görevli akademisyenler oluşturmaktadır. Bulgulara bakıldığında çalışma grubundaki 12 öğretmenden 10'unun Özel Eğitim Öğretmenliği Lisans Programında yer alan zihin engelliler eğitimine yönelik dersler ve sürelerini Zihin Engelliler Öğretmenliği Lisans Programı özelinde yetersiz bulduğu görülmüştür. Frekans değerleri incelendiğinde, yedi öğretmenin dil ve iletişim becerilerinin öğretimine yönelik derslerin; beş öğretmen de otizm spektrum bozukluğu bulunan bireylerin eğitimlerine yönelik ders ve ders sürelerinin yetersiz olduğunu belirttikleri görülmüştür. Çalışma grubundaki 12 öğretmenden 10'unun Özel Eğitim Öğretmenliği Lisans Programının zihin engelli bireylere de eğitim verecek olan öğretmen adaylarını yetiştirme konusunda alan ile ilgili yeterli girdiye sahip olmadığını düşündükleri görülmüştür. Yine çalışma grubunda bulunan yedi özel eğitim alan uzmanı akademisyenden altısı-

nın Özel Eğitim Öğretmenliği Lisans Programında yer alan zihin engelliler eğitimine yönelik dersler ve sürelerini Zihin Engelliler Öğretmenliği Lisans Programı özelinde yetersiz bulduğu görülmüştür.

Afat ile Çiçek'in (2019) gerçekleştirdiği araştırmada çeşitli üniversitelerdeki özel eğitim öğretmenliği programındaki öğrencilerin profili incelenerek, alana ve bölüme ilişkin görüşleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Araştırmanın evrenini özel eğitim öğretmenliği programı bulunan 32 üniversitedeki 4682 kişi oluşturmaktadır ve bunlardan 17 üniversitedeki 154 kişiye ulaşılmıştır. Bu çalışma 2017-2018 eğitim ve öğretim yılında özel eğitim öğretmenliği programına devam eden 1. ve 2. sınıf öğrencilerinden çalışmaya katılmayı kabul eden ve soruları doğru şekilde yanıtlayan 154 kişiyle yapılmıştır. Öğrencilerin bölümü tercih etme sebeplerine bakıldığında % 65 tercih etmek için bir sebep olmadığını belirtirken % 41,5'i bölümü içsel motivasyonla tercih ettiklerini belirtmiştir. Dışsal motivasyonla seçen öğrencilerin oranı %49,4'tür. Ayrıca kariyer planları da analiz edilmiştir. Örneklem büyüklüğünün evreni kapsadığı düşünülen bu araştırmada kadın erkek katılımcı dağılımı eşit aralıktadır. Lise eğitimlerine bakıldığında öğrencilerin liselerde alanla ilgili eğitim alma oranlarının düşük olduğu sonucuna varılabilir. Özel eğitim öğretmenliği bölümünün ikinci üniversite olarak tercih edilmede yüksek bir oran gözlemlenmiştir. Alan öğretmenliği adaylarının büyük çoğunluğunun ücretli öğretmenlik yaptığı sonucuna ulaşılmıştır.

Aydın ve Şentürk (2021) özel eğitim öğretmenlerinin mezun oldukları eski özel eğitim lisans programları olan zihin engelliler öğretmenliği, işitme engelliler öğretmenliği ve görme engelliler öğretmenliği programlarına ilişkin algıladıkları eksiklikleri belirlemeyi ve bu görüşler doğrultusunda tek çatı altında yapılandırılan özel eğitim öğretmenliği programının eğitimsel gereksinimleri ne ölçüde karşıladığını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Nitel bir araştırma yürütülmüştür ve veri analizinde içerik analizi kullanılmıştır. Araştırmanın katılımcılarını farklı üniversitenin özel eğitimi öğretmenliğinden mezun ve yine farklı şehirlerde görev yapan 53 özel eğitim öğretmeni oluşturmaktadır. Veriler yarı yapılandırılmış görüşmelerle toplanmıştır. Araştırmada eski özel eğitim lisans programlarında uygulama derslerinin verimli geçmemesi, içerik ve akademik kadronun nicelik ve nitelik olarak yetersizliği, programın temel mesleki özellikleri karşılayamadığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Doğan ve Güven (2021) araştırmalarında yeni mezun olan zihin engelliler öğretmenlerinin yaşadıkları sorunları ve mezun oldukları lisans programına yönelik gö-

rüşleri incelemeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda 6 özel eğitim öğretmenliği lisans programından mezun özel eğitim öğretmeni katılımcı olarak belirlenmiştir. Veriler yarı yapılandırılmış görüşmelerle elde edilmiş ve içerik analizi ile çözümlenmiştir. Araştırma deseni fenomenolojik desen olarak belirlenmiştir. Araştırma sonucunda öğretmenlerin yaşadıkları mesleki sorunların mezun oldukları lisans program ile ilişkili olduğu belirlenmiştir. Lisans programının farklı engel gruplarını kapsayıcı nitelikte eğitim vermesi gerektiği, derslerin uygulama boyutunun artırılması gerektiği elde edilen bulgulardır.

Gönüldaş ve Gümüşkaya' nın (2022) araştırmalarında özel eğitim öğretmenliği yeterlik ölçme aracı, sürekli kaygı ölçeği ve öğretmen mesleki tükenmişlik ölçeği kullanılarak özel eğitim öğretmen adayları ile özel eğitim öğretmenlerinin yeterlik algıları ve tükenmişlik ile kaygı düzeyleri çeşitli değişkenler açısından incelenmiştir. Analiz sonuçlarında cinsiyet değişkeni, katılımcıların yaş grupları ve mesleki deneyimleri arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır. Katılımcıların eğitim durumu, öğretmenlik alanı ve görev yaptıkları okul türü değişkenleri arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur. Mezun olunan/olunacak öğretmenlik alanı değişkeni açısından yapılan karşılaştırmalarda anlamlı farklılık sadece Zihin Engelliler Öğretmenliği ile İşitme Engelliler Öğretmenliği arasında görülmüştür. Mezun olunan / olunacak öğretmenlik alanı değişkeni açısından yapılan çoklu karşılaştırmalarda Görme Engelliler Öğretmenliği grubunun kaygı düzeyi ile diğer alt grubunun kaygı puanı ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur.

Aktan (2023) Düzce Üniversitesi Özel Eğitim Öğretmenliği lisans programını bölüm öğrencilerinin fikirlerini alarak değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Araştırma deseni karma yöntem desenlerinden yakınsal paralel desendir. Araştırmanın çalışma grubunu Düzce Üniversitesi Özel Eğitim Öğretmenliği programında eğitim alan 3. ve 4. sınıf lisans öğrencileri oluşturmaktadır. Özel eğitim öğretmenliği programının incelendiği bu araştırmada nitel veriler yarı yapılandırılmış görüşme formuyla, nicel veriler program değerlendirme ölçeğiyle elde edilmiştir. Verilerin analizinde içerik analizine başvurulmuştur. Araştırma sonuçlarına bakıldığında özel eğitim lisans programının özel eğitim öğretmen adaylarına yeterli mesleki yeterliliği sağladığı belirlenmiştir. Araştırmanın nitel verileri nicel verileri desteklemektedir. Araştırma sonuçlarına dayalı olarak öğretmen adaylarının programa dair sorun yaşadıkları konu ve uygulamalara ilişkin ders sayısı ve içeriklerinin genişletilmesi önerilmektedir.

Yılmaz ve Gürgür (2023) bir eylem araştırması yaparak YÖK'ün 2016 yılı sonrasında uygulamaya koyduğu özel eğitim öğretmenliği programının öğretmenlik uygulama sürecinin geliştirilmesini hedeflemiştir. İç Anadolu bölgesindeki orta ölçekli bir özel eğitim bölümünde uygulanan araştırmada araştırma katılımcılarını akademisyenler, öğrenciler, özel eğitim öğretmenleri ile bir Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) yetkilisi ile bir Milli Eğitim Müdürlüğü (MEM) yetkilisi oluşturmaktadır. Araştırmanın veri toplama araçları yarı yapılandırılmış görüşme formları, video kayıtları, dokümanlar ve araştırmacı günlüğüdür. Araştırma sonucunda özel eğitim öğretmenliği programında öğretmenlik uygulamasında gerekli görülen düzenlemeler ve uyarlamalar paylaşılmıştır. Araştırma sonucunda özel eğitim alanlarının birleştirilmesi sonucunda yeni bir program olarak ortaya konan özel eğitim öğretmenliği lisans programının teorik bilgiyi verecek kadar yeterli akademik personelin olmadığı ve uygulama yapmada karmaşanın olduğu ve planlama eksiklikleri olduğu konusunda fikirler sunulmuştur.

Arı ve Kat (2024) araştırmalarında özel eğitim öğretmenliğinden mezun öğretmenlerin MEB'e bağlı devlet okullarında çalışmadan önce ve çalışmaya başladıktan sonra özel eğitim öğretmenliği programı hakkındaki görüşlerini karşılaştırarak incelemeyi amaçlamıştır. Nitel araştırma yöntemiyle gerçekleştirilen bu çalışmada veriler öğretmenlerle altı ay arayla gerçekleştirilen toplam iki görüşme aracılığıyla toplanmıştır. Araştırma sonucunda katılımcıların çoğunun ikinci bir üniversiteden mezun olduğu, özel eğitim öğretmenliği programını tercih ediş sebeplerinin atamada kolaylık olduğu görülmüştür. Öğretmenler lisans programında yer alan uygulamalı derslerin daha erken dönemde verilmesi ve alan derslerinin en az üç dönem devam etmesi beklentilerinde olduklarını; özel eğitimde uzmanlık alanının tercih edilebilmesini istediklerini belirtmiştir**.** Ayrıca alan dışı atamaların kaldırılması beklentilerinin olduğu da belirlenmiştir.

2.5.2. Görme engellilerin eğitimi ile ilgili yapılan araştırmalar

Çınar ve Teke (2019) araştırmalarında görme engellilere yönelik din eğitiminde öğretmenlerin karşılaştıkları sorunları incelemiştir. Araştırma betimsel tarama modeline göre yürütülmüştür. Araştırmanın çalışma grubu Türkiye'de farklı şehirlerde yaşayan ve görme engelliler okulunda görev yapan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenliği yapan 18 öğretmenden oluşmaktadır. Veriler yarı yapılandırılmış görüşmelerle elde edilmiş ve içerik analizi ile analiz edilmiştir. Araştırma sonunda görme engelli öğrencilerle çalışan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerinin kendilerini

görme engelli çocuklara eğitim verecek mesleki yeterlilikte bulmadıkları, mevcut öğretim programının görme engelli öğrencilere uygulanabilir olmadığı, eğitim araç ve gereçlerinin temininde zorluk yaşadıkları yönünde bulgular elde edilmiştir.

Çifçi (2021) tezinde görme engelli öğrencilere matematik öğretimi yapan matematik öğretmenlerinin karşılaştıkları zorlukları, bu zorluklarla baş etme yöntemlerini ve kullandıkları öğretim yöntemlerini belirlemeyi amaçlamaktadır. Araştırma deseni olarak durum çalışması belirlenmiştir. Çalışmanın katılımcılarını beş matematik öğretmeni oluşturmaktadır. Veriler yarı yapılandırılmış görüşmelerle elde edilmiştir. Verilerin analizinde içerik analizinden yararlanılmıştır. Bulgular görme engelli ortaokulunda görev yapan matematik öğretmenlerinin karşılaştıkları zorluklar, iletişimde yaşanan zorluklar, sosyal kabulde yaşanan zorluklar, derse aktif katılımda karşılaşılan zorluklar, müfredat zorlukları, yeni konu öğretiminde karşılaşılan zorluklar olarak belirlenmiştir. Görme engelli çocuklarla matematik öğretiminde karşılaşılan zorlukla öğrenci, zorluklarla baş etme yönteminin öğretmen tabanlı olması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Köroğlu (2022) tezinde görme engelliler sınıf öğretmenlerinin görme engelliler okulunda eğitim alan öğrencilerin eğitim öğretimlerine ilişkin görüşlerini belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma Konya ili görme engelliler okulunda görev alan 12 görme engelliler sınıf öğretmeni ile yürütmüştür. Araştırma verileri yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılarak elde edilmiştir. Verilerin analizinde içerik analizinden yararlanılmıştır. Araştırma sonucunda görme engelliler ilkokullarının fizik şartlarının eğitim için yeterli olmadığı, eğitsel araç gereçlerin temini ve öğrencilere ulaştırılmasında problemler yaşandığı, braille alfabe ve matematik araç gereçlerinin öğretiminde zorluklar yaşandığı, özel eğitim okullarına alan dışı atama yapılmasının eğitim öğretim faaliyetlerini sürdürmeyi olumsuz etkilediği, az gören ve total görme engelli öğrencilerin aynı sınıfta eğitim almasının eğitimi aksattığı bulguları elde edilmiştir.

Okyar ve Şafak (2025) araştırmalarında görmeyen çocuklarla çalışan öğretmenlerin braille yazıya yönelik tutumların incelenmesini amaçlamaktadır. Araştırmada veriler Braille Yazıya Yönelik Tutum Ölçeği uygulanarak elde edilmiştir. Araştırma katılımcıları Türkiye'de çeşitli il ve okullarda görev yapan ve görme engelli çocuklarla çalışan 94 öğretmendir. Araştırma sonucu elde edilen veriler SPSS ile analiz edilmiştir. Verilerin analizinde t-testi ve tek yönlü varyans analizi istatiksel yöntemler olarak kullanılmıştır. Araştırma sonucunda braille eğitimi alan öğretmenlerin herhangi bir braille eğitimi almayan öğretmene göre daha olumlu tutum sergilediği bulgusu elde

edilmiştir. Katılımcıların yaş ve hizmet yılı arttıkça braille yazı ile ilgili olumlu tutum sergilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Sarı ve arkadaşları (2025) özel eğitim uygulama okullarında çalışan beş özel eğitim öğretmeninin, üç çocuk gelişim uzmanının, bir müzik öğretmeninin, bir resim öğretmeninin görme engelli öğrencilerle çalışırken karşılaştıkları zorluklar ve bu zorluklarla başa çıkma yöntemlerini incelemiştir. Bir durum çalışması yürüten araştırmacılar belirledikleri kriterlere uygun öğretmenlerle yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirmiştir. Bu araştırmada veriler tematik analizle analiz edilmiştir. Bulgular görme engelli öğrencilere yönelik destek programlarının ve kullanılan eğitsel materyallerin gerekli yeterlilikte olmadığı, öğretmenlerin görme engelli öğrencilerle çalışmada mesleki yeterliliklerini eksik buldukları ve desteklenmeleri gerektiği yönde belirlenmiştir. Ayrıca öğretmenler uygulama pratiği ve materyale ulaşımda sınıf içi düzenlemeler yapılması gerektiğini de ifade etmiştir. Araştırma görme engellilerin eğitiminde çok yönlü ve kapsamlı bir destek ağının kurulması gerektiğini vurgulamaktadır.

Ural ve Aslan (2025) yürüttükleri araştırmada görme engellilerle çalışan fen bilimleri ve matematik öğretmenlerinin karşılaştıkları güçlükleri belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma durum çalışma deseni kullanılarak yürütülmüştür. Araştırmanın çalışma grubunu üç fen bilimleri öğretmeni ile altı matematik öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmada veriler yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılarak elde edilmiştir. Veriler içerik analizi ile çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda fen bilimleri ve matematik öğretmenlerinin görme engelli çocuklara öğretimi nasıl yapacaklarını bilmedikleri, görme kaybı ve derecesi farklı olan öğrencilerin aynı sınıfta eğitim aldığı, görme engelli öğrencilere fen bilimi ve matematik öğretiminde kullanılacak materyal eksikliği yaşandığı, öğretim süresi ve sınavlarda ek süreye ihtiyaç duyulduğu, genel eğitim programı ile görme engellilerin eğitiminde fen bilimi ve matematik müfredatının aynı olması bulguları elde edilmiştir. Araştırma bulgularına dayanarak öğretmenlere göreve başlamadan önce görme engellilerin eğitimiyle ilgili eğitim verilmesi gerektiği ve eğitim programının düzenlenmesi gerektiği önerilerinde bulunulmuştur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. Yöntem

Bu bölümde araştırma deseni, çalışma grubu, araştırmacı hakkında bilgiler, veri toplama araçları, veri analizi ve verilerin çözümlenmesi başlıklarına yer verilmiştir.

3.1. Araştırma Deseni

Özel eğitim öğretmenliği alanından mezun olup görme engelliler ile çalışan öğretmenlerin mesleki yeterliliklerine ilişkin görüşlerini belirlemek amacıyla yürütülen bu araştırmada bulgular nitel araştırma yöntemine dayalı ortaya konmuştur. Nitel araştırma bireylerin deneyim, biliş, tavır ve inançlarını detaylı bir şekilde inceleyerek bireyi odak noktası seçen bir yöntemdir (Given, 2021). Bu çalışmada nitel araştırma desenlerinden biri olan, fenomenoloji deseni kullanılmıştır (Yalçın, 2022).

Fenomenolojik araştırmalar kişilerin akıllarında var olan yapıları, odaklanılan kavramları, bu kavram ve deneyimlerin nasıl anlamlandırılmış olduklarını ve bunlar arasındaki ilişkileri incelemektedir (Yılmaz vd., 2007). Fenomenolojik çalışmalar araştırılan fenomeni tanımlayıcı araştırmalardır. Bu araştırmada öğretmenlerden özel eğitim bölümü mezunu olup görme engelliler öğretmenliği yapmanın mesleki yeterliliğine dair görüşlerinin ifade edilmesi beklenmiştir. Fenomonolojik çalışmalarda genel amaç birden fazla kişinin belirlenen fenomen ya da bir başka deyişle olguya karşı tecrübeleriyle ortak anlam vermesidir (Creswell & Poth, 2021).

Verilerin toplanması işine başlamadan önce Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler İnsan Araştırmaları Etik Kurulu'na veri toplama araçlarıyla birlikte başvurulmuştur. Kurulun 23.10.2024 tarihli 2024-17 sayılı kararı ile gerekli izinler alınmıştır (EK-1).

3.2. Çalışma Grubu

Fenomenolojik araştırmalarda katılımcılar belirlenen fenomeni tecrübe eden ve bu tecrübeyi şeffaf ve objektif bir şekilde aktarabilecek olan bireyler arasından belirlenir (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Bu araştırmada amaçlı ölçüt örneklem yaklaşımı benimsenmiş ve buna göre aşağıdaki koşulları sağlayan öğretmenler örneklemin tamamı olarak seçilmiştir:

- Öğretmenlerin üniversitelerin eğitim fakültesi özel eğitim öğretmenliği lisans programı mezunu olması,
- Öğretmenlerin aktif şekilde görme engellilerin eğitim aldığı sınıfta özel eğitim öğretmeni olarak görev yapması ya da geçmişte görme engelliler öğretmenliği yapmış olması.

Bu koşulları sağlayan öğretmenlerin belirlenmesi için öncelikle Türkiye'de bulunan görme engelliler ilkokulları ve ortaokulları ile iletişime geçilerek sözü edilen koşulları sağlayan öğretmenlere ilişkin bilgi edinilmiştir. Ayrıca sosyal medya ağları kullanılarak, aynı koşulları sağlayan diğer öğretmenlere ulaşılmasına çalışılmıştır. Araştırma için gereken katılım koşulunu karşılayan yalnızca beş öğretmene erişilmiştir. Fenomenolojik araştırmalarda görüşmeler gerçekleştirildiğinden görüşme sayısının birden fazla olması olasılığı ve görüşme süresinin uzun olma ihtimali göz önüne alındığında katılımcı sayısının 10 kişiyi geçmeyecek şekilde sınırlı olması olağan bir durumdur (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Beş öğretmen ile yapılan ön görüşmede, hepsi araştırmanın katılımcısı olmayı kabul etmişlerdir. Katılımcılar EK-2'de gösterilen Gönüllü Katılım Formu kullanılarak bilgilendirilmiştir. Araştırma veri toplama süreci başladıktan sonra bir öğretmen kendi isteği ile araştırmadan çekilmiştir. Araştırma dört öğretmen katılımı ile gerçekleştirilmiştir.

Katılımcılardan Ö1 Gaziantep ilinde bir görme engelliler ortaokulunda görev yapan 26 yaşında özel eğitim öğretmenliği programından mezun olan dört yıllık bir mesleki deneyime sahip olan kadın öğretmendir. Hali hazırda çalıştığı okul meslekteki görev yaptığı ikinci okuldur ve görme engelli öğrencilerle ilk kez burada çalışmaya başlamıştır.

Tablo 3.1

Katılımcı Özellikleri

Katılımcı	Yaş	Cinsiyet	Mesleki deneyim	Mezuniyet alanı
Ö1	26	Kadın	4 yıl	Özel Eğitim Öğretmenliği
Ö2	24	Kadın	2 yıl	Özel Eğitim Öğretmenliği
Ö3	23	Kadın	1 yıl	Özel Eğitim Öğretmenliği
Ö4	25	Erkek	3 yıl	Özel Eğitim Öğretmenliği

Ö2 24 yaşında olup iki yıllık mesleki deneyime sahip Gaziantep'te görme engelliler ortaokulunda çalışan, kendisi de total görme yetersizliğine sahip özel eğitim öğretmenliği mezunu bir kadın öğretmendir. Ayrıca kendi mezun olduğu okulda çalışmaktadır.

Ö3 ise 23 yaşında olup bir yıllık mesleki deneyime sahip, Osmaniye'nin Kadirli ilçesinde bir rehabilitasyon merkezinde görev yapan özel eğitim öğretmenliği mezunu kadın bir öğretmendir. Görme engelli bir öğrenci ile haftanın iki günü ve toplam iki ders saati olacak şekilde çalışmaktadır.

Ö4 25 yaşında, üç yıllık mesleki deneyime sahip, Gaziantep'te bir görme engelliler ortaokulunda çalışan, kendisi de total görme yetersizliği yaşayan özel eğitim öğretmenliği programından mezun, erkek bir görme engelliler sınıf öğretmenidir. Mesleğe kendi mezun olduğu okulda başlamıştır.

3.3. Araştırmacı

Araştırmacı görme engelliler öğretmenliği lisans programından mezun olmuştur. 13 yıllık mesleki deneyime sahip olan araştırmacı, özel eğitim anabilim dalında yüksek lisansını yapmaktadır. Mesleki hayatında görme engellilerde dâhil birçok engel grubu ile bire bir ve sınıf ortamında çalışma fırsatı elde etmiştir. Ayrıca yüksek lisans eğitimi boyunca bilimsel araştırma yöntemleri ile ilgili ayrıntılı şekilde dersler almıştır. Araştırmacı şu anda Kırıkkale ilinde bir özel eğitim uygulama okulunda özel eğitim öğretmeni olarak görevini sürdürmektedir.

3.4. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veriler görüşme tekniği kullanılarak toplanmıştır. Araştırmaya gönüllülük esası ile katılan öğretmenlerle birebir yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırmacı, alanyazında da önerildiği gibi (Tekindal ve Arsu, 2020) görüşme esnasında öğretmenlere güven verici ortam sağlamaya ve araştırma yaptığı konuda yeterli bilgi birikimine sahip olduğunu gösterici tutumlar sergilemeye özen göstermiştir.

Araştırma sürecinde, araştırmanın güvenirliğini artırmak veri toplama ve analiz aşamalarının sistematik biçimde izlenebilmesi amacıyla araştırmacı tarafından bir araştırma günlüğü tutulmuştur. Bu günlükte, görüşme süreçleri, katılımcı tepkileri,

araştırmacı gözlemleri ve süreçte ortaya çıkan durumlara ilişkin notlar düzenli olarak kaydedilmiştir. Araştırma günlüğü, veri analizi sürecinde destekleyici bir kaynak olarak kullanılmıştır.

Bu araştırmada kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanırken araştırmanın amacı doğrultusunda ilgili alanyazın ayrıntılı biçimde incelenmiştir. Görüşme sorularının oluşturulmasında özel eğitim öğretmenlerinin mesleki yeterlilikleri, öğretmen yetiştirme programlarının yapısı, özel eğitim alanına özgü öğretim becerileri ve görme engellilerin eğitimine ilişkin alan özelindeki yeterlilikleri ele alan ulusal ve uluslararası çalışmalar temel alınmıştır (Aslan, 2016; Binatlı Büyükkurt, 1994; Cavkaytar ve Diken, 2012; Gürsel, 2017; MEB, 2010; Okur ve Demir, 2019; Zebehazy vd., 2012). Görüşme formu hazırlandıktan sonra özel eğitim, görme engellilerin eğitimi ve nitel araştırmalar konusunda deneyimli, en az doktora derecesine sahip üç uzmanın görüşüne sunulmuştur. Başlangıçta 19 sorudan oluşmakta olan yarı yapılandırılmış görüşme formuna uzman görüşleri dikkate alınarak son hali verilmiştir. Buna göre uzmanların araştırma amacına yeterince uygun olmadığını ifade ettikleri sorular formdan çıkarılmış ve bazı sorular aynı bilgiyi edinmeye yönelik bulunarak birleştirilmiş; ayrıca soruların anlaşılırlığını artırmak üzere ifade edilişlerinde iyileştirmeler gerçekleştirilmiştir. Buna göre araştırmada kullanılan 14 sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu EK-3'de gösterilmektedir. Araştırmanın sınırlı katılımcı grubuna sahip olması ve alanda erişilebilir öğretmen sayısının az olması nedeniyle pilot görüşme yapılmamış, görüşme formu doğrudan araştırma grubundaki katılımcılara uygulanmıştır.

3.5. Verilerin Toplanması

Veri toplama araçlarına son hali verilip gerekli izinlerin alınmasının ardından katılımcı seçimi ölçütlerine uyan öğretmenlerin bulunması için gerekli görüşmeler yapılmış ve uygun olduğu kanısına varılan öğretmenlerle ön görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın amacı ve veri toplama yöntemi olan görüşmeden bahsedilmiştir ve öğretmenlerden görüşmeler için randevu alınmıştır. Dört katılımcı ile ortak belirlenen zaman diliminde telefon üzerinden whatsapp sesli arama ile görüşmeler yapılmış ve katılımcılarında izni ile daha sonrasında imha edilmek üzere ve sadece araştırmacının dinlemesi koşuluyla telefon üzerinden ses kaydı alınarak veriler toplanmıştır. Gö-

rüşmelerin ortalama süresi yaklaşık 33 dakika 28 saniyedir. Görüşme takvimi ve her bir görüşmenin süresinin belirtildiği görüşme detayları Tablo 3.1'de gösterilmiştir.

Tablo 3.2

Görüşme Detayları

Katılımcı	Görüşmenin Yapıldığı Tarih	Görüşme Süresi
Ö1	2 Kasım 2024	37 dk. 42 sn.
Ö2	2 Kasım 2024	25 dk. 06 sn.
Ö3	4 Kasım 2024	45 dk. 31sn.
Ö4	3 Kasım 2024	25 dk. 32 sn.

3.6. Verilerin Analizi

Görme engelli öğrencilerle çalışan özel eğitim öğretmenliği mezunu öğretmenlerin mesleki yeterliliklerine ilişkin görüşleri belirlemeye yönelik yapılan bu araştırmada yarı yapılandırılmış görüşmeler aracılığıyla toplanan verilerin analizi içerik analizi yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Hiçbir yazılı veri olmadığında iletişime dayalı olan konuşma ve görüşmelerle elde edilen veriler yazılı hale getirilerek içerik analizine tabi tutulabilir (Kızıltepe, 2021). İçerik analizi aşamaları (Yıldırım ve Şimşek, 2018): a) verileri kodlama, b) temaları oluşturma, c) kod ve temaları düzenleme, d) bulguları açıklama ve yorumlama şeklindedir. Bu doğrultuda görüşme kayıtları yazılı metne dönüştürülmüş ve veri dökümleri araştırmacı tarafından birkaç kez okunarak anlam birimleri belirlenmiştir. Ardından açık kodlama süreci yürütülmüş, katılımcı ifadelerinde yer alan anlamlı cümle ve ifadeler veriye dayalı kodlarla etiketlenmiştir. Bu süreçte kodlar önceden belirlenmemiş, doğrudan veriden türetilmiştir (Strauss & Corbin, 1998). Benzer anlam taşıyan kodlar bir araya getirilerek alt temalar oluşturulmuş, kavramsal olarak ilişkili alt temalar ise daha üst düzey anlam alanlarını temsil edecek şekilde temalar altında toplanmıştır. Kodlama ve tema oluşturma süreci boyunca veriler ile kod, alt tema ve temalar sürekli karşılaştırılarak gerekli düzenlemeler yapılmış ve elde edilen yapı bulgular bölümünde sunulmuştur (Miles vd., 2014).

3. 7. Geçerlik ve Güvenirlik

3.7.1. Geçerlik

Araştırmada geçerlik sağlanması için katılımcılar amaçlı ölçüt örneklem yöntemiyle belirlenmiştir. Ek olarak katılımcıların her birinin lisans mezuniyet alanları ile mesleki deneyimleri açıklanmıştır. Araştırmacı tarafından hazırlanan görüşme soruları uzman görüşüne sunulması geçerliği artırmak amacıyla gerçekleştirilmiş bir basamaktır. Alanında uzman üç kişinin verdiği dönütlere göre görüşme sorularında düzenlemeler yapılmış ve görüşme soruları son halini almıştır.

3.7.2. Güvenirlik

3.7.2.1. Veri dökümü ve veri dökümü güvenirliği

Öğretmenlerle yapılan görüşme esnasında telefona yüklenen ses kayıt programı kullanılmıştır. Görüşme sorularından elde edilen ses kayıtları "Transkriptor" isimli programla deşifre edilmiş ve ardından araştırmacı tarafından ses kayıtları dinlenerek eş zamanlı kontrol edilmiş ve hata düzeltmesi yapılmıştır. Katılımcılar Ö1, Ö2, Ö3, Ö4 şeklinde kodlanırken araştırmacı isminin baş harfi olan "N" harfi ile kodlanmıştır. Verilerin dökümü hazırlandıktan sonra güvenirlik sağlanması için özel eğitim alanında yüksek lisans eğitimine devam eden ve nitel araştırmalar konusunda bilgili bir araştırmacıdan görüşmelerin %30'unu dinleyerek yanlış veya eksik olduğunu belirlediği kısımları Microsoft Office Word programı üzerinde yazı karakteri ve puntosunda değişiklik yaparak düzeltmeler yapması istenmiştir. Bu çalışmayı yapan gönüllü kişi gerekli gördüğü düzenlemeleri yaparak araştırmacıya dökümleri göndermiştir. Cümlelerde bazı kelimelerin eksik yazıldığı dönütünü alan araştırmacı gerekli düzenlemeleri yapıp dökümlerin son halini vermiştir.

3.7.2.2. Kodlama süreci ve kodlama güvenirliği

Nitel içerik analizinde kodlamalar ya kuramsal çerçeveden ya da araştırmada toplanan verilerin analizinden elde edileceği gibi iki durumun birleşiminden de elde edilebilir (Çetin, 2016). Bu araştırmada kodlamalar katılımcıların görüşme sorularına verdikleri cevaplar neticesinde içerikler analiz edilerek belirlenmiştir. Dökümü gerçekleştirilen görüşmeler tekrarlanarak okunmuş, kodlamalar yeniden düzenlenmiş ve son hali verilmiştir. Kodlama işlemi bittikten sonra araştırmacı tarafından tema ve alt

temalar oluşturulmuştur. Birbiri ile benzer çıkarım yapılacak başlıklar alt temaları, alt temalardan da ana temaların oluşturulması şeklinde bir yol izlenmiştir.

Birden çok kişinin farklı şekilde kodlamayı yapması ve sonrasında yapılan kodlamaların incelenmesi kodlama güvenirliğidir (Çetin, 2016). Kodlayıcılar arası güvenirlik yüzdesi "Görüş birliği sayısı/(Toplam Görüş Birliği+Görüş ayrılığı sayısı)" şeklinde hesaplanmaktadır (Miles ve Huberman, 2019). Bu araştırmada kodlamaların güvenirliği, özel eğitim yüksek lisans programı öğrencisi olup tez aşamasında olan bir araştırmacı tarafından yapılmıştır. Kodlar, tema ve alt temaların olduğu dokümanlar ile sorular ve tüm görüşmelerin %30'luk bir kısım uygulama güvenirliği için uzmana verilmiştir. Görüşmelerin %30'luk kısmına kura yöntemiyle rasgele karar verilmiştir. Uzman ile araştırmacının yaptığı kodlamalar arasında, % 88 görüş birliği olduğu belirlenmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. Bulgular

Görme engelli öğrencilerle çalışan özel eğitim öğretmenlerinin mesleki yeterliliklerine ilişkin görüşleri doğrultusunda ortaya çıkan bulgulara bu bölümde yer verilmiştir. Görüşmeler sonucu elde edilen verilerle temalar ve alt temalar oluşturulmuştur. Temalar ve alt temalar Tablo 4.1'de yer almaktadır.

Tablo 4.1

Temalar ve Alt Temalar

Tema	Alt Temalar
Görme engellilerin eğitimi alanında çalışmayı tercih etme sebebi	Tesadüfi yönlendirme
	Kişinin engel durumunun etkisi
	Sosyal çevre ve arkadaş önerisi
Lisans eğitiminde alan dersleri ve içerikleri	Alınan alan dersleri
	Alınması tercih edilen dersler
	Ders içeriklerinin yeterliliği
Lisans eğitiminin mesleki uygulamalara etkisi	Görme engelli bireylerle çalışmaya etkisi
	Sınıf yönetimi ve ders planlama becerilerine etkisi
	Araç gereç kullanımına etkisi
Mesleki yeterlilik algısı	Yeterli bilgi ve beceriye sahip olma
	Yetersiz bilgi ve beceriye sahip olma
Alanın avantajı ve güçlükleri	Mesleki motivasyon
	Karşılaşılan güçlükler
	Güçlüklere karşı geliştirilen çözümler
Mesleki gelişim süreçleri	Mesleki yeterliliği geliştirme yolları
	Öğrenme kanalları
Geleceğe yönelik öneriler	Mesleki donanımı geliştirme
	Pratik ve uygulama yapma

4.1. Görme Engellilerin Eğitimi Alanında Çalışmayı Tercih Etme Sebebi

Araştırmaya katılan öğretmenlerle yapılan görüşmelerde görme engellilerin eğitimi alanında çalışmayı tercih etme sebepleri temasının alt temalarını a) Tesadüfi yönlendirme, b) Kişinin engel durumunun etkisi ve c) Sosyal çevre ve arkadaş önerisi oluşturmaktadır.

Tablo 4.2

Görme engellilerin eğitimi alanında çalışmayı tercih etme sebebi

Alt temalar
Tesadüfi yönlendirme
Kişinin engel durumunun etkisi
Sosyal çevre ve arkadaş önerisi

4.1.1. Tesadüfi yönlendirme

Katılımcılardan bir öğretmen görme engellilerin eğitimi alanında çalışmayı tercih etme sebebinin bir tesadüf olduğunu, bilinçli bir tercih olmadığını aşağıdaki şekilde ifade etmiştir;

Ö3: *Bir öğrencimiz vardı ve gerçekten çok ağır. Hem zihinsel hem bedensel hem de görme yetersizliği vardı. Kurumda da dört özel eğitimi öğretmeni var ama öğrenci çok ağır olduğu için kimse tabi ki de çalışmak istemiyor. Şans eseri, tesadüf bana söylediler, hocam çalışır mısın diye. Ben de tabi ki dedim. Ama dediğim gibi, öğrenci çok ağır. Bile isteye öğrenci ile çalışmak istemedim, çalışmaya başlamam tamamen tesadüf oldu.*

4.1.2. Kişinin engel durumunun etkisi

Araştırmaya katılan ve görüşme yapılan öğretmenlerden ikisi total görme yetersizliğine sahiptir. Görme engelli öğrencilerle çalışmayı tercih etme sebebi olarak kendilerinin de görme engelli olmalarını aşağıdaki cümlelerle ifade etmişlerdir;

Ö2: *Hocam, ben zaten görme engelli olduğum için bir de doğuştan görme engelliyim. Zaten öğretmenlik düşünüyordum ama önce bir ara Türkçe öğretmenliği falan istedim. Sonra özel eğitim daha cazip geldi bana, daha istediğim bir alandı. Oradan mezun oldum. Kendi okuduğum okulda kendim gibi öğrencileri okutmak daha güzel geldi bana. O yüzden aklımda direkt zaten görme engellerinin öğretmeni olmak vardı.*

Ö4: *Ben zaten kendim görme engelliyim. Görme engelli alanında çalışmamı sağlayan en büyük unsur da aslında bu oldu. Benim kaderdaşlarım dediğim, geleceğimizin teminatı olan çocuklarımızın daha iyi yerlerde eğitim alabilmesi, daha iyi şartlarda eğitim alabilmesi anlamında ve alanı bizzat yaşayan biri olarak böyle bir süreç gelişti.*

4.1.3. Sosyal çevre ve arkadaş önerisi

Katılımcılardan biri (Ö1) görme engellilerin eğitimi alanında çalışmayı tercih etme sebebi olarak özel eğitim öğretmenliği yapan arkadaşlarının önerisinin etkili olduğunu ifade etmiştir. Bunu; "*İl dışı tercihi yaptım. O zaman da açılan okullar, özel eğitim anaokulu, özel eğitim anasınıfı, uygulama okulları açılmıştı. Bir de işte Gap Görme Engeller Okulu açılmıştı. Ben de işte Antep'teki tanıdığım arkadaşlarıma sorarak, hangi yer sizce daha iyi, hangi yeri önerirsiniz diyerekten onlara danışmıştım, bildikleri kadarıyla GAP'ın daha iyi olduğunu söylediler ve bende tercih ettim.*" sözleriyle dile getirmiştir.

4.2. Lisans Eğitiminde Alan Dersleri ve İçerikleri

Katılımcı öğretmenlerle yapılan görüşmelerde lisans programında görme engellilerin eğitimi alanında alınan dersler temasının alt temalarını alınan alan dersleri, alınması tercih edilen dersler ve ders içeriklerinin yeterliliği oluşturmuştur.

4.2.1. Alınan alan dersleri

Tablo 4.3

Lisans programında görme engellilerin eğitimi alanında alınan dersler

Alt temalar
Braille öğretimi (Zorunlu alan dersi)
Bağımsız hareket ve yönelim (Seçmeli ders)
Görme engellilerde kavram öğretimi (Seçmeli ders)
İşitme ve görme yetersizliğinde özel eğitim (Zorunlu alan dersi)

4.2.1.1. Braille öğretimi

Görüşme yapılan tüm öğretmenler lisans programında görme engellilerin eğitimi alanında aldıkları ders olarak braille öğretimi dersini söylemişlerdir;

Ö1: *Braille dersi aldık.*

Ö2: *Şöyle, braille okuma yazma eğitimini biz almıştık, görme engellilere yönelik*.

Ö3: *Hatırlayabildiğim kadarıyla hocam size söyleyeyim. Braille dersi aldık. Hem de yazdık. Kabartmayı okuduk. Hem de aynı şekilde yazdık. Uygulamalıydı yani.*

Ö4: *Yani hocam, braille dersi... Kendim braille bilmeseydim çok yetersiz bir dersti.*

4.2.1.2. Bağımsız hareket ve yönelim

Lisans eğitiminde bağımsız hareket ve yönelim dersini aldığını söyleyen iki öğretmen olmuştur;

Ö1: *Bağımsız Hareket ve Yönelim Becerileri dersi aldık Banu Hoca'dan.*

Ö3: *Bir ders almıştık baston kullanmakla ilgili... Bağımsız hareketler ve yönelim dersi aldık.*

4.2.1.3. Görme engellilerde kavram öğretimi

Görüşmeye katılan iki öğretmen lisans eğitiminde görme engellilerin eğitimi alanında aldıkları ders olarak görme engellilerde kavram öğretimi dersini söylemiştir.
Ö2: *Sonra görme engellilerde kavram öğretimi dersini aldık.*

Ö4: *Onun dışında bir görme engellilerde kavram öğretimi dersimiz vardı.*

4.2.1.4. Görmenin işlevsel değerlendirilmesi

Görüşme esnasında bir öğretmen (Ö1) görmenin işlevsel değerlendirilmesi dersini aldığını "*Görmenin İşlevsel Değerlendirilmesi dersi vardı.* " şeklinde ifade etmiştir.

4.2.1.5. İşitme ve görme yetersizliğinde özel eğitim

Katılımcı öğretmenlerden biri işitme ve görme yetersizliği dersinde görme yetersizliği ile ilgili genel konu başlıklarını öğrendiklerini söylemiştir.

Ö3: *İşitme ve görme yetersizliği ile ilgili ortak bir ders almıştık ama hani dediğim gibi ortaktı öyle çok detaylı bir ders değildi. Sadece konu başlıkları vardı görme ile ilgili.*

4.2.2. Lisans eğitiminde görme engellilerin eğitimi alanında almış olmayı tercih edeceği dersler

Tablo 4.4

Lisans eğitiminde görme engellilerin eğitimi alanında almış olmayı tercih edeceği dersler

Alt temalar
Görme engellilere matematik öğretimi
Görme engelli bireylerle etkileşim ve sosyal iletişim
Görme engelliler için görsel sanat eğitimi

4.2.1.1. Görme engellilere matematik öğretimi

Katılımcı öğretmenlerden bir kişi lisans döneminde almayı tercih edeceği ders olarak görme engellilere matematik öğretimi adında bir ders almış olmayı istediğini söylemiştir.

Ö1: *Matematikte de kullanılan Küp taş. Mesela onu da bilmiyorum. Yani onu da oradaki öğretmenlerden öğrenerek uyguluyorum. Yani şu an uygulayabiliyorum ama lisans eğitiminde bu bana detaylı verilseydi şu an ben daha donanımlı olurdum. Matematiği öğretmek için böyle bir ders olmasını isterdim.*

4.2.2.2. Görme engelli bireylerle etkileşim ve sosyal iletişim

Katılımcı öğretmenlerden bir kişi lisans döneminde almış olmayı tercih edeceği dersler arasında görme engelli bireylerle etkileşim ve sosyal iletişim dersini saymıştır.

Ö3: *Biz görme yetersizliği olan bireylerle çalışırken hani örneğin kısa bir şekilde işte iletişime geçme gibi bir konu gördük ama şimdi günümüz dünyasında bu iletişime*

geçme derslerinde daha fazla bir şey öğrenmemiz gerektiğini düşünüyorum. Çünkü hani biz şöyle yaklaşmıştık işte hocalarımız da şey dedi işte gidip yardım etmek istediğinizi direkt söylemeyin de hani daha ılımlı bir şekilde ama bunun yerine bize nasıl bir iletişim olması gerektiğini veya görmeye yetersizliği olan birine nasıl hani onu ürkütmeden yaklaşmamız gerektiğiyle alakalı. Hatta tüm özel eğitim öğrencilerine yönelik olsa çok daha iyi olurdu ama bir iletişim dersi verilmesini tercih ederdim yani. Karşınızdaki kişiye nasıl yaklaşabiliriz? Örneğin omzuna dokunsa çok korkar ki şahsen biz de korkarız. Bununla ilgili bir ders olabilirdi.

4.2.3.3. Görme engelliler için görsel sanat eğitimi

Katılımcı öğretmenlerden bir kişi (Ö2) lisans döneminde görme engelliler için görsel sanat eğitimi dersi almayı tercih edeceğini "*hocam görsel sanatlar dersi aldık ama yine zihin engelleri yönelik aldığımız için ayrıca görme engelleri yönelik verilseydi daha iyi olurdu diye düşünüyorum.* "sözleriyle açıklamıştır.

4.2.3. Lisans döneminde görme engellilerin eğitimi alanında aldığı derslerin içerik yeterliliği

4.2.3.1. Ders içeriklerinin yeterli bulunması

Bir öğretmen görme engellilerin alanında aldıkları dersleri dersi veren öğretim elemanının alan uzmanı olmasından dolayı yeterli içeriğe sahip bulduğunu ifade etmiştir.

Ö1: *Aldığım dersi hocam, zaten alanın en iyi hocasından aldım. Özel eğitim mezunu olan, daha önce görme engelli öğrencilerle çalıştığını söyleyen hocalardan çok şey öğrendim ve şu an zaten ben çocuklara uyguluyorum.*

4.2.3.2. Ders içeriklerinin yetersiz bulunması

Öğretmenlerin çoğu ders içeriklerini yetersiz bulduklarını ders saatinin azlığı, ders sayısının azlığı, dersi veren öğretim elemanının alan uzmanı olmayışı, derslerin yüzeysel ve sınırlı işlendiğine yönelik ifadelerde açıklamışlardır. Bu soruya verilen cevaplar şu şekilde sıralanmıştır:

İki öğretmen lisans döneminde görme engellilerin eğitimi için aldıkları derslerin haftalık ders saatinin yetersiz olduğuna değinmiştir;

Ö3: *Hocam dediğim gibi sadece braille ve işitme ve görme engellilerin eğitimi dersini aldık. Onlara da sadece iki saat vermişlerdi. Dersler konuyu anlamadan bitti. Dönem bitti.*

Ö4: *Hocam braille gibi, bağımsız hareket gibi derslere haftada iki saat çok azdı. Ben kendim görme engeli olmasam bu derslerden faydalanamazdım. Çünkü konular yetişmedi. Kimse bir şey öğrenemedi.*

İki öğretmen lisans döneminde görme engellilerin eğitimi alanında aldıkları derslerin içeriğini değerlendirdiğinde gerekli ders materyallerini kullanmada ve meslekte karşılaştıkları çeşitli öğrenci profillerine eğitim vermek için ders içeriklerinin yüzeysel ve sınırlı olmasından dolayı yeterli içeriği sağlayamadığını ifade etmiştir;

Ö2: *Hocam aldığımız dersler hep total görme yetersizliği olan çocuklar içindi. Ben az gören bir çocukla ne yaparım, nerden başlanır maalesef öğrenemedim, bilmiyorum. Buna dair bir ders ya da konu görmedik.*

Ö3: *Hocam sadece braille öğretimi ve görme engellilerde bağımsız hareket diye dersler aldık, hocalar üstün körü, temel şeyleri anlattılar hep. Uygulama yok, materyal yok. Sürekli slayt okundu. Braille dersinde kitaptan nokta okuduk hep.*

Katılımcı iki öğretmen lisans eğitiminde görme engellilerin eğitimi ile ilgili aldıkları ders sayısının görme engellilerle çalışmak için yeterli olmadığını dile getirmiştir.

Ö2: *Herkesin aldığı dersleri iki dersle görme engellilerle çalışılmaz. Onu da sırf zorunlu ders diye verdiklerini düşünüyorum. Ben kendim görme engelli olduğum için her şeyi biliyorum. Bilmeyen ne yapsın?*

Ö3: *Asla aldığım ders sayısı bu alanda çalışmaya yeterli değildi ama yapacak bir şey yoktu. Bir iki dersle nasıl öğretilir her şey.*

Katılımcı öğretmenlerden bir kişi (Ö4) görme engellilerin eğitimi derslerini görme engellilerin eğitimi alan uzmanlığı olmayan öğretim görevlisinden aldığı için ders içeriğinin yetersiz bulduğunu "*Çoğunluğa baktığımız zaman daha çok dediğim*

gibi zihin alanında çalışmış hocalar. Yani dersi anlatan kişilerin de görme engeller alanına çalışmalı. Yani dediğim gibi zaten insan bir alanda ne kadar çok hâkimse o kadar iyi bir eğitim verir. Öğrencilerine yönelik de o kadar iyi eğitimler verir. O kadar daha belirleyici, daha somut örnekler sunar. Bu kesinlikle bence belirleyici bir unsur. Ama biz görme derslerini hep zihin alanında çalışan hocalardan aldık." cümleleriyle ifade etmiştir.

4.3. Lisans Eğitiminin Mesleki Uygulamalara Etkisi

Lisans eğitiminde görme engellilerin eğitimi alanında aldıkları derslerin mesleki uygulamalara etkisi temasının alt temalarını görme engelli bireylerle çalışmaya etkisi, sınıf yönetimi ve ders planlama becerilerine etkisi, araç gereç kullanımına etkisi alt temaları oluşturmaktadır.

Tablo 4.5

Lisans eğitiminin mesleki uygulamalara etkisi

Alt temalar
Görme engelli bireylerle çalışmaya etkisi
Sınıf yönetimi ve ders planlama becerilerine etkisi
Araç gereç kullanımına etkisi

4.3.1. Görme engelli bireylerle çalışmaya etkisi

4.3.1.1. Etkili öğretim yapma

Bir öğretmen, lisans döneminde aldıkları derslerin görme engelli bireylerle çalışırken öğretim süreçlerini olumlu etkilediğini şu şekilde ifade etmiştir.

Ö4: *Baston becerileri olsun, bağımsız hareket yönelim becerileri olsun, arama teknikleri olsun vs. Bunları çok iyi derecede öğrendim ve uyguluyorum ben. Gayet yeterli. Yani hocaların detaylandırması olsun vs. her şeyle gayet memnunum yani.*

4.3.1.2. Yetersiz öğretim yapma

Öğretmenlerin çoğu lisans eğitimindeki derslerin uygulama açısından yetersiz kaldığını, uygulamalı olan dersler için yeterli pratik yapamadıklarını ifade etmiştir. Bu durumunda görme engeli çocuklarla çalışmalarında zorluklar yaşattığını söylemiştir.

Ö3: *Braille dersi, evet. Anadolu Üniversitesi'ndendi. Ben dersinin içeriğini beğenmiyorum. Beğenmemiştim. Zaten o zaman da söylemiştim. Bence çok gereksiz bir ders. Çünkü hiçbir şey kattığını düşünmüyorum. Hani bir kitabımız vardı. Yani nokta ezberlemiştim sadece. Ya dedim, ne işime yarayacak diye düşünmüşüm ki çalışma hayatında da aynı şekilde karşılık buldum.*

Ö4: *Braille'de mesela eğer ben kendimde görme engelli olduğum için onu bilmeseydim yapamazdım... Mesela diğer arkadaşlarım yılın sonunda diğer seneye geçtiklerinde unutmuşlardı braille'i. Haliyle insan iyi öğrenemediğini uygulayamıyor ki.*

Ö2: *Dersler çabuk bitiyordu ve zaten az ders vardı. Braille yazmayı, bir bastonun kullanımını uygulayarak öğrenemedik. Elimize alamadık, hep slayttan bilgi verildi. Ben bunları kendim biliyordum ama arkadaşlarım denemek istiyordu. Bize iyi ki siz varsınız sizden bir şeyler öğreniyoruz, şanslıyız diyorlardı. Yeterli bilgiyi almadan bir şeyi öğretmek çok zor.*

4.3.2. Sınıf yönetimi ve ders planlama becerilerine etkisi

Katılımcılardan elde edilen verilerle sınıf yönetimi dersi almak ve görme engellilere yönelik ders planlama öğretimi eksikliği bulgu olarak elde edilmiştir.

Tablo 4.6

Lisans döneminde görme engellilerin eğitimine yönelik alınan derslerin görme engellilerin eğitiminde sınıf yönetimi ve ders planlama becerilerine etkisi

Alt temalar
Sınıf yönetimi dersi etkisi
Görme engellilere yönelik ders planlama öğretimi eksikliği

4.3.2.1. Sınıf yönetimi dersi etkisi

Katılımcıların ikisi lisans eğitiminde görme engellilerin eğitimiyle ilgili aldıkları derslerin görme engellilerin eğitiminde sınıf yönetimi ve ders planlama becerisine etkisini sınıf yönetimi dersi almaları olarak açıklamıştır.

Ö2: *Ayrıca sınıf yönetimi diye ders de almıştık zaten biz üniversitede, onu kullanıyoruz.*

Ö4: *Sınıf yönetimi dediğimizde aslında biz ayrıca sınıf yönetimi adı altında bir ders almıştık. Hani görme yetersizliğinden ziyade işte özel eğitimde sınıf yönetimi adı altında biz böyle bir ders almıştık. Onun dışında da görme engellilere yönelik aldığımız derslerin sınıf yönetimi hani çok da bir olumlu ya da olumsuz etki sağladığını ben düşünmüyorum.*

4.3.2.2. Görme engellilere yönelik ders planlama öğretimi eksikliği

Ö1 görme engellilerin eğitimi ile ilgili aldığı derslerin sınıf yönetimi ve ders planlama üzerindeki etkisini " *Görme engelliler ile ilgili aldığımız dersler çok az olduğu için ve bunun içinde ayrıca görme engelliler için sınıf yönetimi ya da bir ders planı şöyle yapılır ve uygulanır diye bir derste olmadığı için böyle bir sınıfım olduğunda sınıf yönetimini nasıl sağlarım bilemedim.*" ifadeleriyle açıklamıştır.

4.3.3. Araç gereç kullanımına etkisi

Tablo 4.7

Lisans döneminde görme engellilerin eğitimine yönelik alınan derslerin görme engellilerin eğitiminde araç gereç kullanımına etkisi

Alt temalar
Araç gereç kullanımını sağlayan etkiler
Araç gereç çeşitliliği ve ulaşılabilirliği

4.3.3.1. Araç gereç kullanımını sağlayan etkiler

Ö1 *"Baston kullanımı için yeterliydi. Baston da bir materyal olarak düşünürsek eğer yani bu konuda yeterliydi. Aynı şekilde tablet ve çivi için de yeterliydi. Çünkü*

görme, değerlendirme dersinde aldığımız için hani çocuğun ne dereceden nasıl görebileceği vs. bunları da değerlendirmeyi biliyoruz. Hani ona göre işte punto ayarlamasıdır vs. çocuklara göre gayet iyi ayarlayabiliyorum." İfadeleriyle görme engellilerin eğitimine yönelik aldığı derslerin araç gereç kullanımını sağlayan olumlu etkileri olduğunu ifade etmiştir.

4.3.3.2. Araç gereç çeşitliliği ve ulaşılabilirliği

Öğretmenlerin çoğu lisans döneminde görme engellilerin eğitimine yönelik alınan derslerde görme engellilerin eğitiminde kullanılan araç gereç çeşitliliğinin sağlanmadığı ve bu araç gereçlere ulaşabilmenin sınırlı olduğunu ifade etmiştir.

Ö3 *"Hocam sadece kitaplarda ve slaytlarda gördük araç gereçleri. Bir bastonu gördük, elimize alıp. Diğerlerinin hepsi sadece resim olarak vardı bizim için. Braille de tableti de elimize almadık, kitaptan nokta ezberledik. Bastonu da çok elimize alamadık zaten, ders hemen bitiyordu. Kalabalıktık."* İfadeleriyle görme engellilerin eğitimi alanında aldıkları derslerin teorik kısımda yoğunlaştığını, bu durumun araç gereçleri kullanmadaki sınırlayıcı etkisini belirtmektedir.

Ö4 *"Somut olarak elimizde bir şey göremedik araç gereç anlamında. İnsan somut nesnelerle daha iyi öğrenir. Farklı araç gereçlerin sunumu yapıldı ama somut göremedik*" ifadeleriyle araç gerek kullanımı sınırlayıcı etkisiyle ilgili fikirlerini belirtmiştir.

Ö2 lisans döneminde yeterli araç gereç kullanımını öğrenecek kadar derslerinin olmadığını *"Lisansta bununla ilgili ayrıntılı olarak görmedik. Sadece tablet ve çivi kalemi gördük. Küp taş kasa olsun diğer araç gereçler olsun hiç görmedik, böyle bir dersimiz olmadı."* Diyerek açıklamıştır.

Ö4'te bu durumu destekleyici *"Bastonu tüm sınıf kullandık, o an derste öğrenmeye çalıştık. Ama onun dışındaki küp taş, tablet vs. onları göreceğimiz derslerimiz olmadı.*" Şeklinde ifadelerde bulunmuştur.

4.4. Mesleki Yeterlilik Algısı

Katılımcı öğretmenlerden elde edilen verilere göre mesleki yeterlilik algısı temasının alt temalarını "yeterli bilgi ve beceri düzeyine sahip olma" ve "yetersiz bilgi ve beceri düzeyine sahip olma" alt temaları oluşturmuştur.

Tablo 4.8

Görme engelliler ile çalışabilecek yeterli bilgi ve beceri düzeyine sahip olma

Alt temalar
Yeterli bilgi ve beceri düzeyine sahip olma
Yetersiz bilgi ve beceri düzeyine sahip olma

4.4.1. Yeterli bilgi ve beceri düzeyine sahip olma

Bir katılımcı (Ö1) kendisini görme engellilerle çalışabilecek yeterli bilgi ve beceri düzeyine sahip olduğunu, bu yeterliliği sağlayan unsurun lisansta görme engellilerin eğitimiyle ilgili aldığı derslerin olduğunu ifade etmiştir.

Ö1: *Hocam ben lisansta aldığım bu alanla ilgili derslerde ne öğrendiysem mesleğe başladığımdan beri uyguluyorum. Bu yüzden de çalışırken kendimi çoğunlukla yeterli hissediyorum, çünkü sürekli öğrendiklerimi uyguluyorum, unutmuyorum ama dediğim gibi bunda aldığım derslerin etkisi büyük.*

Bir öğretmen de görme engellilerle çalışacak yeterli bilgi ve beceri düzeyine sahip olduğunu, bunu sağlayan unsurun diğer alan derslerinde edindikleri bilgi ve becerileri görme engellilerin eğitimine uyarlama yapıyor olmasını olarak söylemiştir. Ayrıca kendisini görme engelli olmasının da yeterli bilgi ve beceri düzeyini sağladığını ifade etmiştir.

Ö2: *Ben o konuda yeterli hissediyorum. Okulda aldığımız derslerden, üniversite gördüğümüz derslerden zihin derslerinden öğrendiklerimi görme engeller öğrenciler için uyarlayabiliyorum kendimce. Bir de başta da söylemiştim, ben de görme engelliyim. Bu da etkili tabi, bu da bana çok yardımcı oluyor.*

4.4.2. Yetersiz bilgi ve beceri düzeyine sahip olma

Katılımcı iki öğretmen görme engellilerle çalışabilecek yeterli bilgi ve beceri düzeyine sahip olmadığını ifade etmiştir. Öğretmenler yeterli hissetmeyişlerinin sebeplerini lisansta görme engellilerin eğitimi ile ilgili aldıkları sayısının azlığı ve içeriklerinin yetersizliği, öğrenilenlerin teorik bilgide kalıp uygulamaya geçilememiş olması olarak açıklamıştır.

Ö3: *Kendimi görme yetersizliği alanında çok iyi görmüyorum. Ya şöyle anlatayım size. Bir özel eğitim öğretmeni seviyesinde değil. Çünkü o kadar az görmeyle ilgili ders aldık ve bu derslerde de bir şey yapmadık ki. Bir sınıf öğretmeni ne kadar biliyorsa ben de o kadar biliyorumdur.*

Ö4: *Ben görme engellilik durumumu bir yana bırakırsam ben yeterli olduğunu hocam düşünmüyorum açıkçası. Dediğim gibi... Ders içeriklerinin az olması. Bu konulara yönelik, görme alanına yönelik üniversitelerde okutulan derslerin az olması, ders içeriklerinin yetersiz olması ve tabii ki soyut kalması her şeyden önce... Yani hem içerik hem ders sayısı ve içeriklerinin soyut kalıyor olması, somut olarak desteklenmiyor olması açısından da yetersiz hissediyor insan kendini.*

4.5. Alanın Avantajı ve Güçlükleri

Görme engellilerin eğitimi alanında çalışmanın avantajı ve güçlükleri temasının alt teması a) mesleki motivasyon, b) karşılaşılan güçlükler ve c) güçlüklere karşı geliştirilen çözümler oluşturmaktadır.

4.5.1. Mesleki motivasyon

Katılımcı öğretmenlerle yapılan görüşmelerden elde edilen veriler sonucunda görme engellilerin eğitimi alanında çalışmanın avantajı olarak sadece bir öğretmen kolay ve çabuk olumlu geri bildirim alabilmenin yaşattığı mesleki motivasyonu ifade etmiştir.

Ö1: *Hocam ben şöyle düşünüyorum. Bence özel eğitim mezunu olup da görme engelli öğrenciyle çalışınca bence biraz daha motive olabiliyorsun. Mesela zihin engellerde evet bir şeyler veriyorsun. Ama biraz geç dönüş alıyorsun. Ya da öğrettiğin yeri bir ay sonra falan unutulabiliyor falan. Ama görme engellerde öğrettiğin mesela zihin engelli olmadığı için ya da otizm olmadığı için kolay kolay unutulmuyor. Yani biraz kendini daha çok motive hissedebiliyorsun. Verdiğini hemen öğreniyorlar.*

4.5.2. Karşılaşılan güçlükler

Tablo 4.9

Görme engellilerin eğitimi alanında çalışmanın güçlükleri

Alt temalar
Alan bilgisi
Materyal kullanımı

4.5.2.1. Alan bilgisi

İki öğretmen lisans döneminde alan birleşimi olduğu için görme engellilerin eğitimi alanında aldıkları derslerin sayısının az olması, içeriğinin yetersiz olması, eğitimin somutlaştırılamaması etmenlerinin görme engellilerle çalışmada güçlüğe sebep olduğunu ifade etmiştir.

Ö2: *Yani hocam bence lisanslarda verilen eğitim dezavantaj. Yoksa görme engellere çalışmanın bir güçlüğü yok. Sadece bir alan birleştirildiği için lisansla üniversitede yetersiz eğitim veriliyor. Bu da çalışmamızı güçleştiriyor.*

Ö4: *Güçlüğü dediğim gibi hani görme alanına yönelik birçok üniversitede içeriklerden dolayı, ders sayısının yetersizliğinden dolayı ve somut olmayışından dolayı, bazı şeylerin somut olarak sunulamamasından dolayı yetersizlik yaşıyorum. Bu konularda biraz daha tabii ki daha sonradan çalıştıkça bazı şeyler oturmaya başlıyor.*

4.5.2.2. Materyal kullanımı

İki öğretmen hem görme engellilerin eğitiminde materyal kullanımı gerekliliğinin hem de lisan eğitiminde konuya uygunlukta ders almadığı için görme engellilerin eğitiminde kullanılan materyalleri kullanım bilgisinin olmamasını görme engellilerle çalışmada güçlüklere sebep olduğunu söylemiştir.

Ö1: *Alana yönelik çok önemli dersleri aldık ama çok detaylı küp kasalar vs. hep aynı konuya geliyor ama dezavantajı da bunları bilmeden oraya gittim, GAP okuluna gittim. Hemen danışarak öğretmeni hemen ben onu kavradım ve şu an uygulayabiliyorum. Ama hani dezavantajı en azından bu küp kasayı da hani üniversitede öğrenmiş olsaydım kimseye sormama danışmama gerek kalmayacaktı.*

Ö3: *Dokunsal olarak şeylerle çalışıyor olmak birazcık alanımıza sınırlıyor. Yani çalışacağınız şeyin alanına sınırlıyor. Bir sürü araç gereç var eminim bu alanda kullanılan ama ben okurken bilmiyorum, görmedim. Kesinlikle. Materyaller var ama biz kullanmayı bilmiyoruz, öğrenmedik ki… Bu beni sınırlandıran bir dezavantaj. Hem materyalle çalışmak hem de onunla ilgili bilgimin olmaması…*

4.5.3. Güçlüklere karşı geliştirilen çözümler

Tablo 4.10

Görme engellilerin eğitimi alanında çalışmada karşılaşılan güçlüklere karşı geliştirilen çözümler

Alt temalar
Kaynak kullanımı
Deneyim ve bilgi aktarımı

4.5.3.1. Kaynak kullanımı

Katılımcılardan bir kişi (Ö1) görme engellilerin eğitiminde çalışmada karşılaştığı güçlüklerde MEB'in yayınladığı kılavuz öğretmen kitaplarından, lisans döneminde edindikleri ders kitapların içeriklerinden, lisans dönemi ders notlarından yararlandığını şöyle ifade etmiştir;

Ö1: *Mesela kitaplarımız var üniversiteden. Braille dersi, kitabım mesela elimde. Sürekli mesela takıldığım ya da unuttuğum bir kabartma harf olduğu zaman direkt oradan bakıp hatırlayabiliyorum. Ya da ne bileyim, uzun dönemdir kabartma çalışmamışsındır benim gibi. Mesela uygulamadan geldim ya bir kata. O arada 4 yıllık süreçte unutabildiğin şeyler varsa elindeki kılavuz kitaptan okuyup tekrar hatırlayabiliyorum. Bu gibi çalışmalar yapıyorum. Kaynaklarımı tarıyorum, öyle söyleyeyim size. Kendi kaynaklarımı kullanarak, tarama yaparak hatırlıyorum.*

Katılımcı öğretmenlerden bir kişi (Ö3) görme engellerin eğitimi alanında çalışmada karşılaştığı güçlüklere karşı lisans dönemi ders notlarını okumayı bir çözüm olarak bulduğunu şöyle ifade etmiştir;

Ö3: *Hocam çok zorlanınca üniversitede derslerde tuttuğum notlarımı açıp ne öğrenmiştik, nasıl yapmıştık, onlara bakıyorum.*

4.5.3.2. Deneyim ve bilgi aktarımı

Öğretmenlerin ikisi görme engelli çocuklarla çalışırken karşılaştıkları güçlüklerde deneyimli öğretmen veya alanda uzman öğretim elemanından bilgi almayı, fikir alışverişinde bulunmayı, deneyim aktarımını çözüm önerisi olarak bulduğunu belirtmiştir.

Ö3: *Eğer bir yerde tıkanırsam, sorunla karşılaşırsam okuldaki veya tanıdığım deneyimli hocalara danışıyorum. Yardım istiyorum. Üniversitedeki hocalarıma maile soruyorum. Öğrenmeye çalışıyorum.*

Ö4*:Hocam ben hala üniversitedeki hocalarımla görüşürüm. Onlara her şeyi sorarak çözebilirim.*

4.6. Mesleki Gelişim Süreçleri

Temanın alt temalarını mesleki yeterlilik geliştirme yolları, öğrenme kanalları oluşturmaktadır.

4.6.1. Mesleki yeterlilik geliştirme yolları

Tablo 4.11

Mesleki yeterlilik geliştirme yolları

Alt temalar
Mesleki gelişmeleri takip etme
Pratik ve uygulama yapma

4.6.1.1. Mesleki gelişmeleri takip etme

İki öğretmen mesleki yeterliliklerini geliştirmek için görme engellilerin eğitimi alanında yapılan bilimsel yayınları takip ettiğini belirtmiştir.

Ö1:*Yayınlanan yeni makaleler falan varsa okumaya gayret ediyorum ve sizin gibi yüksek lisans yapmak istiyorum*.

Ö4*: İnternet üzerinden çeşitli araştırmalar yapıyorum. Nerede ne yapılmış onları takip ediyorum. Makaleler ve çeşitli araştırma yazıları olsun onları bulup okuyorum.*

4.6.1.2. Pratik ve uygulama yapma

Ö2 ve Ö3 görme engelli çocuklarla çalışırken kendilerini yetersiz gördükleri konularda pratik yoğunluğunu arttırdıklarını ve öğrencileriyle sürekli uygulama yapmanın mesleki gelişimlerini arttırdığını fark ettiklerini söylemiştir.

Ö2:*Eğer bir konuyu öğretirken kendimi bilgi anlamında yetersiz hissedersem daha iyi nasıl anlatabilirim, öğretebilirim diye o konuyla ilgili kendi, kendime pratik yapıyorum. Sonra öğrenciyle de bunu uygulamak beni geliştiriyor***.**

Ö3: *Hocam ben sürekli pratik yapmanın, uygulama yapmanın öğretmeni geliştireceğini düşünüyorum. Bunu deneyimledim ben. Bu böyle olur ancak.*

4.6.2. Öğrenme kanalları

Mesleki alanda güncel çalışmaları takip etmede kullanılan öğrenme kanalları temasının alt temaları "sosyal medya'', "internet siteleri'' olarak belirlenmiştir.

Tablo 4.12

Mesleki alanda güncel çalışmaları takip etmede kullanılan öğrenme kanalları

Alt temalar
Sosyal medya
İnternet siteleri

4.6.2.1. Sosyal medya

Bir öğretmen mesleki alandaki güncel çalışmaları sosyal medya platformlarından takip ettiğini şu sözlerle ifade etmiştir;

Ö2: *Sosyal medyadan takip ettiğim özel eğitim, öğretmen arkadaşlarımın oluşturduğu içerikler vs. oluyor. O tarz sayfaları vaktim olursa bakıyorum..*

4.6.2.2. İnternet siteleri

Öğretmenlerin çoğu mesleki çalışmaları takip etmede internet sitelerini kullandığını ifade etmiştir.

Ö1: *Mesela dergi park gibi. Dergi park gibi ya da bakanlığın sitesi gibi yerlerden yeni neler olmuş takip ediyorum.*

Ö3: Rehberlik araştırma merkezlerinin sayfalarını takip ediyorum. Milli Eğitim Bakanlığı'nın internet sayfasını takip ediyorum.

Ö4: *Milli Eğitim Bakanlığı'nın sitesini biz daha çok takip ediyoruz. Orada onun dışında işte özel eğitim alanında çeşitli özel eğitim siteleri var. Özel eğitimle alakalı çeşitli siteler var. Biz oradan işte görme engellilerle ilgili bir şeyler yakalayabilirsek üstüne gitmeye çalışıyoruz.*

4.7. Geleceğe Yönelik Öneriler

Gelecekte görme engellilerin eğitimi alanında çalışacak meslektaşlara öneriler temasının alt temalarını "mesleki donanımı geliştirme '' ve "pratik ve uygulama yapma'' oluşturmaktadır.

Tablo 4.13

Gelecekte görme engellilerin eğitimi alanında çalışacak meslektaşlara öneriler

Alt temalar
Mesleki donanımı geliştirme
Pratik ve uygulama yapma

4.7.1. Mesleki donanımı geliştirme

Öğretmenlerin çoğu mesleki donanımı geliştirmeyi önermiştir.

Öğretmenlerden bir kişi (Ö3) farklı eğitim alanlarında bilgi ve beceri sahibi olarak mesleki donanımlarını geliştirmeyi önermiştir.

Ö3: *Kendilerine yeni şeyler katsınlar. Mesela drama öğrensinler, mesela hikâye okuyucusu olsunlar. Yenilik katsınlar. Mesleği donanımlı hale getirsinler.*

Bir öğretmen araştırmalar yaparak mesleki donanımını geliştirmeyi önermiştir.

Ö4: *Biraz daha böyle araştırmaya açık olmaları lazım. Talep etmeleri lazım, araştırma yapmaları lazım. Üniversiteden alınan akademik eğitimlerle hiçbir zaman yetinmesinler. Yani orada yetinmeye çalışırlarsa zaten çok fazla ben bir şey yapabileceklerini düşünmüyorum. Biraz daha böyle dışa dönük olmaları lazım…*

4.7. 2. Pratik ve uygulama yapma

Bir öğretmen pratik ve uygulama yapma önerisini şu cümlelerle açıklamıştır;

Ö1: *Ben bilmiyorum deyip bırakmak yerine hani öğrenip çocuğa nasıl verimli olabilir bu şekilde hani çözüm arayışında olmaları hani eğer eksik hissettikleri bir yer varsa görme grubunda çalışırken onu pratik etmelerini öneririm. Bu şekilde ve bol bol uygulama yapmaları. O şekilde gerçekten insan yetkin olabiliyor, daha yetkili, verimli olabiliyor. Öğrencilerle de pratik ettiklerini sürekli uygulamalarını öneririm.*

Bir öğretmen (Ö2) lisans eğitiminde aldıkları diğer derslerdeki mesleki bilgileri görme engelli çocuklarla çalışmada uyarlamalar yapılabileceğini "*Aldıkları tüm lisans derslerini uyarlayabilirler. Böylece etkili çalışabilirler. Eğer görme engelliler alanında yeterli ders almadılarsa bu işe yarayabilir.* '' ifadesiyle açıklamıştır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Bu bölümde araştırmada elde edilen bulgular ışığında ortaya çıkan sonuçlar verilerek bu sonuçlar ilgili literatür ile karşılaştırılmıştır. Ardından ileride yapılabilecek araştırmalara yönelik önerilere yer verilmiştir.

5.1. Sonuç

Bu araştırmada özel eğitim öğretmenliği lisans programından mezun olmuş ve görme engelli öğrencilerle çalışan özel eğitim öğretmenlerinin mesleki yeterliliklerine ilişkin görüşleri derinlemesine incelemek amaçlanmıştır. Fenomenolojik desende yürütülen çalışmada amaçlı ölçüt örneklem yoluyla belirlenen dört öğretmenle yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmış, toplanan nitel veriler içerik analizi ile çözümlenmiş ve 7 tema 19 alt tema elde edilmiştir. Elde edilen bulgular, özel eğitim öğretmenliği programından mezun öğretmenlerin görme engellilerin eğitimi alanında çalışmaya başlama süreçlerini, bu alandaki mesleki yeterlilik algılarını ve mesleki gelişim stratejilerinin çok boyutlu görünümünü ortaya koymuştur. Görüşmelerden elde edilen verilere bulgular başlığı adı altında ayrıntılı şekilde yer verilmiştir.

Görüşmelerden elde edilen veriler incelendiğinde katılımcıların görme engellilerin eğitimi alanında çalışmayı tercih etmelerini planlı ve sistematik bir kariyer tercihinden ziyade, tesadüfi yönlendirmeler, sosyal çevre etkisi, atanma kolaylığı gibi unsurlardan oluştuğu görülmektedir. Bir öğretmen görme engellilerle çalışmaya kurum içi yönlendirme ve ihtiyaç doğrultusunda tesadüfi şekilde başladığını ifade ederken, iki öğretmen kendisinin görme engelli olması ve atama kolaylığını tercih sebebi olarak belirtmiştir. Bir öğretmen ise sosyal çevresinin görme engellilerin eğitimi alanında çalışmaya yönelmede önemli rol oynadığını vurgulamıştır. Bu sonuçlar, görme engellilerin eğitimi alanında çalışmanın, sistematik bir uzmanlaşma amacıyla değil, daha çok kişisel tercihler ve kurumsal koşulların etkileşimi ile şekillendiğini göstermektedir.

Katılımcılara görme engellilerin eğitimi ile ilgili lisansta aldıkları dersler sorulduğunda braille öğretimi, bağımsız hareket ve yönelim, görme engellilerde kavram öğretimi, işitme ve görme yetersizliğinde özel eğitim derslerinin alındığı sonucuna ulaşılmıştır. Braille öğretimi ile işitme ve görme yetersizliğinde özel eğitim zorunlu ders olarak tüm katılımcılar tarafından alınırken bağımsız hareket ve yönelim dersiyle

görme engellilerde kavram öğretimi dersi seçmeli ders olarak alındığı belirlenmiştir. Katılımcıların lisans eğitiminde görme engellilerin eğitimi alanında almayı tercih edecekleri dersler görme engellilere matematik öğretimi, görme engelli bireylerle etkileşim ve sosyal iletişim, görme engelliler için görsel sanat eğitimi dersler olarak belirlenmiştir.

Araştırmanın önemli sonuçlarından biri, özel eğitim öğretmenliği lisans programında görme engellilerin eğitimine yönelik verilen derslerin sayısının ve içeriğinin öğretmenler tarafından bu alanda çalışmada mesleki yeterliliği geliştirme açısından yetersiz olarak değerlendirmesidir. Katılımcı öğretmenler özellikle braille okuma yazma, bağımsız hareket ve yönelim eğitimi, görme engellilere yönelik materyal geliştirme ve yardımcı teknolojileri kullanımı gibi alanların lisans eğitiminde sınırlı biçimde ele alındığını, teorik içeriklerin uygulama ile yeterince desteklenmediğini ve bu nedenle mezun olma sonrası sahada görme engelli öğrencilerle çalışmada zorlandıklarını ifade etmişlerdir.

Görme engellilerin eğitimi alanında çalışmanın avantajlarına ilişkin sonuçlar öğretmenlerin bu alanda çalışmayı zaman içinde motivasyon kaynağı olarak deneyimlediklerini göstermektedir. Katılımcılar görme engelli öğrencilerin akademik ve bağımsız yaşam becerilerindeki ilerlemeye tanıklık etmenin, öğrencilerin günlük yaşamlarında bağımsızlaşmalarına katkıda bulunmanın, kolay ve olumlu geri bildirim almanın kendileri için önemli bir mesleki tatmin olduğunu ifade etmiştir.

Öğretmenler alan bilgisine ilişkin yetersizliklerin özellikle Braille okuma yazma, materyal uyarlama, bağımsız hareket ve yönelim öğretimi ile yardımcı teknolojilerin kullanımı gibi konularda çalışmada zorlandığını belirtmiştir. Ayrıca, görme engellilere özgü materyallerin temini ve teknolojik araçların sınırlı olması, ders kitaplarının ve kaynakların yeterince ulaşılabilir olmaması önemli güçlük alanları olarak belirlenmiştir.

Öğretmenlerin mesleki yeterliliklerindeki eksikleri gidermek ve kendilerini geliştirmek için bireysel çaba ve öğrenme yollarına başvurdukları belirlenmiştir. Katılımcıların lisans döneminde tuttukları ders notlarını tekrar gözden geçirerek, öğretmen kılavuz kitaplarını kaynak kullanarak, alanda deneyimli öğretmen ve üniversitelerde görev yapan öğretim elemanlarına danışarak, bilimsel makale, tez ve araştırmaları takip ederek mesleki yeterliliklerini geliştirmeye çalıştığı belirlenmiştir.

Öğretmenler alanla ilgili var olan sosyal medya ve internet sitelerini görme engellilerin eğitimi alanında yapılan güncel uygulama ve çalışmalara ulaşmada kullanı-

lan öğrenme kanalları olarak belirtmiştir. Ayıca öğretmenler eksik hissettikleri konularda sistematik biçimde pratik ve uygulama yapmanın mesleki gelişimlerini olumlu etkilediğini belirtmiştir.

Görme engelli çocuklarla çalışan özel eğitim öğretmenlerinin gelecekte görme engellilerin eğitimi alanında çalışacak meslektaşlarına önerileri görme engellilerin eğitimi alanında kendilerini geliştirmeye önem vermeleri sonucunu vermiştir.

5.2. Tartışma

Bu araştırmada görme engelli öğrencilerle çalışan özel eğitim öğretmenlerinin mesleki yeterliliklerine ilişkin görüşleri incelenmiş ve bulgular Türkiye'deki mevcut özel eğitim öğretmeni yetiştirme sistemi ve alanyazındaki mevcut bilgilerle yorumlanmıştır. Bu bölümde elde edilen sonuçların alanyazına katkısı irdelenmektedir.

Araştırma sonucunda özel eğitim öğretmenlerinin görme engellilerin eğitimi alanına yöneliminin planlı gerçekleştirilen bir uzmanlaşmadan ziyade kişinin engel durumuyla, sosyal çevre ve kurumsal yönlendirmelerle şekillendiği görülmüştür. Afad ve Çiçek (2019)'in farklı üniversitelerdeki özel eğitim öğretmenliği öğrencilerinin profilini inceledikleri araştırmada, bölüm tercihinde çoğu öğrencinin özel eğitim öğretmenliğini ikinci üniversite olarak seçtiği, önemli bir kısmının da meslek garantisi ve atama kolaylığı gibi sebeplerle bölüme yöneldiği belirtilmektedir. Sonuçlar bu çalışmadaki özel eğitim öğretmenlerinin görme engellilerin eğitimi alanına yönelim sebepleri ile benzerlik göstermektedir. Ek olarak Arı ve Kat (2024)'ın çalışmasında özel eğitim öğretmenliği programını tercih eden öğretmenlerin alana yönelik bilinçli seçimden çok atama imkânları ve çevre yönlendirmesinin bu bölümü seçmekte etkili olduğu belirtilmektedir.

Bazı katılımcıların kendilerinin görme engelli olmalarının etkisiyle görme engellilerin eğitimi alanında çalışmayı tercih etme sebepleri özdeşleşme ve rol model olma motivasyonunu işaret etmektedir. Bu bulgu, özel eğitimde görme engelli öğretmenlerin öğrenciler için güçlü bir özdeşim modeli ve motivasyon kaynağı olabileceğini vurgulayan araştırmaları destekler niteliktedir (Turnbull vd., 2015). Bu açıdan değerlendirildiğinde, araştırmadaki görme engelli öğretmenlerin görme engellilerin eğitimi alanında çalışma eğiliminin güçlü ve kişisel anlam ve aidiyet duygusuna da dayandığı görülmektedir. Araştırma sonuçları özel eğitim alt alanlarına yönelim sürecinde yapılandırılmış bir mesleki rehberlik ve alan tanıtımının yetersiz olduğunu düşündürmektedir.

Araştırmada, katılımcıların lisans programında görme engellilerin eğitimine yönelik aldıkları dersler arasında braille öğretimi, bağımsız hareket ve yönelim, görme engellilerde kavram öğretimi ve işitme ve görme yetersizliğinde özel eğitim derslerinin öne çıktığı görülmektedir. Bununla birlikte, bu derslerin sayısının sınırlı olduğu ve özellikle uygulama boyutunda yetersiz kaldığına ilişkin görüşler belirginleşmektedir. Bu bulgu, giriş bölümünde vurgulanan Gazi Üniversitesi Görme Engellilerin Eğitimi Lisans programı ile mevcut Özel Eğitim Öğretmenliği lisans programının karşılaştırılmasında görme engellilerin eğitimine yönelik ders sayısı, süresi ve içeriğinde sınırlılık olduğuna dair tespitlerle tutarlıdır.

MEB'in Öğretmenlik Meslek Yeterlilikleri Çerçevesi (MEB, 2017) ve özel eğitim alanyazınında belirlenen mesleki yeterlilikler özel eğitim öğretmenlerinin Bireyselleştirilmiş eğitim planı hazırlama, uygulama ve izleme, sınıf yönetimi, ölçme değerlendirme ve öğretimsel uyarlamalar alanlarında güçlü olması gerektiğini vurgulamaktadır (Akçamete, 2011; Diken, 2019; Sucuoğlu ve Kargın, 2006). Araştırmada özel eğitim öğretmenlerinin görme engelli öğrencilerle çalışma bağlamında sınıf yönetimi ve ders planlamaya ilişkin güçlükler yaşadıklarını belirtmeleri, bu genel yeterlik çerçevelerinin görme engelliler alanına özgü eğitim boyutlarının programında yeterince somutlaşmadığını göstermektedir.

Araştırmanın en belirgin sonuçlarından biri öğretmenlerin görme engellilerin eğitimine yönelik aldığı derslerin sayısal olarak az olmasını ifade etmeleridir. Özel eğitim öğretmenliği lisans programında yalnızca braille okuma yazma ve İşitme ve görme yetersizliği dersleri derslerinin olduğu belirlenmiştir. Öğretmenler özellikle braille öğretimi, bağımsız hareket ve yönelim, yardımcı teknolojilerin kullanımı, görme engelli öğrencilerle iletişim alanlarında öğrenim eksikliği yaşadığını belirtmiştir. Bu sonuç, görme engeli alanının temel kaynaklarında belirtilen öğretmen yeterlilikleri ile karşılaştırıldığında büyük bir boşluğa işaret etmektedir. Koenin ve Holbrook (2019) görme engellilerin eğitimi alanında çalışan öğretmenlerin braille, bağımsız hareket ve yönelim, yardımcı teknolojilerin kullanımı gibi konuları temel bilmesi gerekenler olarak vurgulamaktadır. Türkiye'deki özel eğitim öğretmenliği lisans programında bu becerilere karşılıklı gelen derslerin sınırlı olması, zorunlu ders kapsamında olmaması görme engelli çocuklarla çalışan özel eğitim öğretmenlerinin kendilerini yetersiz hissetmesine yol açmaktadır.

Bu araştırmada elde edilen bulgular, görme engelli öğrencilerle çalışan özel eğitim öğretmenlerinin mesleki yeterliliklerini özellikle alan özelinde geliştirmekte

güçlük yaşadıklarını ortaya koymaktadır. Öğretmenler braille okuma yazma, eğitsel materyal geliştirme ve kullanma, öğretim sürecini planlama, sınıf yönetimi gibi temel alanlarda lisans eğitimlerinin yetersiz kaldığını ifade etmiştir. Bu eksiklikleri çoğunlukla mesleki deneyim yoluyla, bireysel çabalarla ve meslektaş desteğiyle gidermeye çalıştıklarını belirtmişlerdir. Bu durum, öğretmen yetiştirme sürecinde kazanılması beklenen mesleki yeterliliklerin önemli bir bölümünün hizmet öncesi eğitim yerine hizmet sürecine bırakıldığını göstermektedir. Araştırma bulguları Karasu ve arkadaşlarının (2014) özel eğitim alanında görev yapan öğretmenlerin lisans programlarına ilişkin görüşlerini inceledikleri çalışma ile büyük ölçüde örtüşmektedir. Karasu ve arkadaşları (2014) öğretmenlerin sınıf yönetimi, öğretim yapma, davranış değiştirme ve ailelerle iş birliği konularında kendilerini yetersiz hissettiklerini; lisans eğitiminde farklı engel türlerine ve ağır ya da çoklu yetersizlik yaşayanların eğitimine yönelik yeterince eğitim almadıklarını düşündüklerini ortaya koymuştur. Mevcut araştırmada da öğretmenlerin, görme engelli öğrencilerle çalışırken özellikle yeterli mesleki donanıma sahip olmadıklarını vurgulamaları özel eğitim öğretmenliği lisans programının farklı yetersizlik gruplarına özgü eğitim vermede mesleki yeterliliği kazandırmada sınırlı kaldığını düşündürmektedir.

Araştırma mevcut özel eğitim öğretmenliği lisans programının görme engellilerle çalışan özel eğitim öğretmenlerinin ihtiyaçlarını tam olarak karşılayamadığını göstermektedir. Coşkunay ve Horzum (2022) ile Ural ve Aslan (2025)'ın çalışmalarında görme engellilerin eğitimi lisans programında görme engellilerin eğitimi alanına özgü teorik ve uygulamalı derslerin kapsamlı biçimde yer aldığı, buna karşılık özel eğitim öğretmenliği programında bu alanın çoğunlukla iki dersle temsil edildiği belirtilmektedir. Bu yönü araştırmanın özel eğitim öğretmenliğinden mezun öğretmenlerin görme engelli çocuklarla çalışmada kendilerini yetersiz bulmalarıyla örtüşmektedir.

Yılmaz ve Gürgür (2023)'ün özel eğitim programındaki öğretmenlik uygulaması uygulama sürecini geliştirmeye yönelik gerçekleştirdiği eylem araştırmasında uygulama derslerinin niteliğinin artırılması gerektiği, öğretmen adaylarının gerçek sınıf ortamlarında daha yoğun deneyime ihtiyaç duyduğu belirtilmiştir. Bu sonuç araştırmada öğretmenlerin teorik dersleri sahadaki uygulamalarla ilişkilendirmede zorlandıkları, özellikle görme engelli öğrencilerle ilk çalışma deneyimlerinde yetersizlik duygusunun yoğun olduğu ifade edilmesi ile desteklenmektedir.

Özyürek (2008) ve Kargın (2007) görme engelliler alanında çalışan öğretmenlerin braille, bağımsız hareket, yardımcı teknolojiler ve çoklu duyusal öğretim strateji-

lerinde ileri düzey uzmanlık gerektirdiğini, bu nedenle görme engelliler eğitimi alanının özel olarak hazırlanmış bir lisans programı ile desteklenmesi gerektiği vurgulamaktadır. Bu araştırmada öğretmenlerin özellikle Braille'in sadece temel düzeyde öğretildiği, matematiksel semboller ve eğitsel materyalleri kullanmada kendilerini yetersiz gördükleri yönündeki ifadeleri literatürdeki çalışmaları doğrudan desteklemektedir.

Bağımsız hareket ve yönelim, alanında sınırlı teorik bilgi ve uygulama fırsatı elde eden öğretmenlerin, mekânsal yönelim ve güvenli geçiş stratejilerinde alan uzmanından bilgi almaya ihtiyaç duyduklarını belirtmeleri, Wiener ve arkadaşlarının (2010) bağımsız hareket becerilerinin görme engelli bireylerin bağımsızlığı ve sosyal katılımı üzerindeki kritik rolüne ilişkin bulgularıyla da örtüşmektedir.

Öğretmenlerin erişilebilir teknoloji (ekran okuyucular, kabartma yazıcılar, sesli kitaplar vb.) kullanımına ilişkin yetersizlik algısı Aydın ve Şentürk (2021) ile Rose ve Dalton (2009)'un çalışmalarında da vurgulanan öğretmen yetiştirme programlarında yardımcı teknolojiler alanında teorik ve uygulamalı derslerin yüzeysel olarak ela alınması ile paralellik göstermektedir. Bu bağlamda araştırma görme engelliler alanında çalışan özel eğitim öğretmenleri için yardımcı teknoloji ve erişilebilir materyal geliştirme odaklı uygulamalı derslerin, hizmet içi eğitimlerin zorunlu hale gelmesi gerektiğine işaret etmektedir.

Araştırma bulguları tüm yapısal ve içeriksel sınırlılıklara rağmen öğretmenlerin görme engellilerin eğitimi alanında çalışmayı yüksek bir mesleki motivasyon ve anlamlılık duygusuyla ilişkilendirdiklerini göstermektedir. Görme engellilerin eğitimi alanında çalışmanın avantajları teması altında öğrencilerdeki olumlu ilerlemeleri gözlemlemenin, onların bağımsızlık düzeylerindeki artışa tanıklık etmenin ve görme engelliler alanının kendine özgü yapısının öğretmenlere mesleki tatmin sağladığının belirtilmesi önemli bir bulgudur. Bayraktar ve arkadaşlarının (2016) özel eğitim öğretmen adaylarının öz yeterlik ve mesleğe karşı tutumlarını incelediği çalışmada, öğretmen adaylarının öz yeterlik düzeyleri yükseldikçe mesleğe yönelik tutumlarında daha olumlu olduğu belirtilmiştir. Araştırmada da sahada yoğun güçlükler yaşama ve yetersizlik algısına rağmen mesleki motivasyonun yüksek olması öğretmenlerin hala öğreniyor olma durumunu içselleştirdiklerini ve eksikleri gidermek için aktif çaba göstermeye devam ettirdiklerini göstermektedir.

Gönüldaş ve Gümüşkaya (2022)'nın özel eğitim öğretmen adayları ve öğretmenlerin yeterlik algıları, endişe ve tükenmişlik düzeylerini inceledikleri çalışmada alanın yüksek duygusal yükü ve içerik ve program yapısı sorunları nedeniyle tüken-

mişlik riskinin arttığı vurgulanmıştır. Bu araştırmada da alan bilgisi ve materyal kullanımına ilişkin güçlükler uzun vadede mesleki tükenmişlik riskini artırabilecek faktörler olarak değerlendirilebilir.

Araştırmada öğretmenlerin alan yeterliliklerindeki eksikleri telafi etmek için bilimsel yayınları takip ettikleri, deneyimli meslektaşlarından destek aldıkları ve yeni uygulamaları sürekli gözden geçirdikleri görülmektedir. Bu bulgu, öğretmenlerin mesleki gelişimlerini büyük ölçüde bireysel çaba ve informal öğrenme yollarıyla sürdürdükleri görülmektedir. Oysaki alanyazında etkili özel eğitim uygulamalarının sürdürülebilirliği için sistematik ve kuramsal düzeyde desteklenen mesleki gelişim modellerinin gerekliliği vurgulanmaktadır (Collins ve Shelton, 2018; Ataman, 2020). Özellikle görme engellilerin eğitimi gibi yüksek işlevli uzmanlık gerektiren bir alanda öğretmenlerin mesleki gelişimlerini bireysel çabalarıyla geliştirmeye çalışması özel eğitim alanında çalışmada eşitsizliklerin derinleşmesine sebep olabilir.

Bu araştırmada katılımcıların önemli bir bölümünün, lisans eğitimlerinde görme engellilerin eğitimine yönelik alana özgül derslerin yetersiz olduğunu belirtmeleri, yalnızca özel eğitim öğretmenleriyle sınırlı olmayan daha geniş bir soruna işaret etmektedir. Alanyazında, farklı branşlardan öğretmenlerin görme engelli öğrencilerle çalışırken benzer güçlükler yaşadıklarını ortaya koyan araştırmalar bulunmaktadır. Örneğin Çınar ve Teke (2019), görme engelli öğrencilerle çalışan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerinin mesleki yeterlik algılarını ve karşılaştıkları sorunları inceledikleri araştırmada, öğretmenlerin kendilerini bu alanda yeterli hissetmediklerini ve mevcut öğretim programının görme engelli öğrenciler için uygun olmadığını ifade ettiklerini belirlemiştir. Ayrıca eğitim araç ve gereçlerine erişimde yaşanan güçlükler de önemli bir sorun alanı olarak ortaya çıkmıştır. Benzer şekilde Çifçi (2021), görme engelli ortaokulunda görev yapan matematik öğretmenlerinin iletişim, sosyal kabul, derse katılım, müfredat ve yeni konu öğretimi gibi birçok alanda zorluk yaşadıklarını ortaya koymuştur. Bu bulgular, alan bilgisi ve öğretim yöntemlerine ilişkin eksikliklerin yalnızca özel eğitim öğretmenlerinde değil, farklı dal öğretmenlerinde de görüldüğünü göstermektedir.

Köroğlu'nun (2022) görme engelliler sınıf öğretmenleriyle yürüttüğü araştırma da, eğitim ortamlarının fiziksel yetersizlikleri, eğitsel araç gereç eksiklikleri, braille ve matematik materyallerinin öğretiminde yaşanan zorluklar ve alan dışı atamaların eğitimi olumsuz etkilemesi gibi sorunlara işaret etmektedir. Ayrıca az gören ve total görme engelli öğrencilerin aynı sınıfta eğitim almasının öğretim sürecini zorlaştırdığı bul-

gusu, bireyselleştirilmiş öğretim ihtiyacının önemini vurgulamaktadır. Bu araştırmalarla paralel biçimde, Sarı ve arkadaşlarının (2025) farklı branşlardan öğretmen ve uzmanlarla yürüttükleri araştırmada, görme engelli öğrencilere yönelik destek programlarının ve materyallerin yetersiz olduğu, öğretmenlerin mesleki yeterliklerini eksik hissettikleri ve uygulama pratiği ile materyal erişimi konusunda desteklenmeleri gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma, görme engellilerin eğitiminde çok yönlü ve sistematik bir destek ağının gerekliliğini vurgulamaktadır. Benzer biçimde Ural ve Aslan (2025), görme engelli öğrencilerle çalışan fen bilimleri ve matematik öğretmenlerinin öğretimi nasıl yapacaklarını bilmediklerini, farklı görme düzeyindeki öğrencilerin aynı sınıfta eğitim almasının öğretimi zorlaştırdığını ve öğretim materyali eksikliği yaşandığını ortaya koymuştur. Araştırmada ayrıca, öğretmenlere göreve başlamadan önce görme engellilerin eğitimiyle ilgili özel bir eğitim verilmesi ve öğretim programlarının yeniden düzenlenmesi gerektiği önerilmiştir.

Öğretmenlerin braille eğitimine yönelik tutumlarının incelendiği Okyar ve Şafak (2025) araştırması, braille eğitimi alan öğretmenlerin bu alana yönelik daha olumlu tutum sergilediklerini ve hizmet yılı arttıkça tutumların daha olumlu hâle geldiğini göstermektedir. Bu bulgu, öğretmenlerin alana özgül eğitim ve deneyim kazandıkça kendilerini daha yeterli hissettiklerini ortaya koyan mevcut araştırma bulgularıyla paralellik göstermektedir.

Tüm bu araştırmalar birlikte değerlendirildiğinde, görme engelli öğrencilerle çalışan öğretmenlerin karşılaştıkları sorunların ortak noktalarının; alana özgül bilgi ve beceri eksikliği, materyal yetersizliği, uygulama deneyimi eksikliği ve program uyumsuzluğu olduğu görülmektedir. Bu durum, araştırmamızda katılımcıların lisans eğitimlerinde braille, bağımsız hareket ve yönelim, yardımcı teknolojiler ve iletişim becerileri gibi alanlarda yetersiz kaldıklarını ifade etmeleriyle örtüşmektedir. Dolayısıyla öğretmen yetiştirme programlarında alana özgül derslerin sayısının artırılması, uygulama ağırlığının güçlendirilmesi ve öğretmenlere göreve başlamadan önce görme engellilerin eğitimi konusunda sistematik eğitimler verilmesi gerektiği söylenebilir.

5.3. Öneriler

5.3.1. Özel eğitim öğretmenliği lisans programına yönelik öneriler

Braille, bağımsız hareket ve yönelim, yardımcı teknolojiler, erişilebilir materyal geliştirme gibi alan özelinde zorunlu derslerin sayısı artırılabilir.

İşitme ve görme yetersizliği dersi gibi diğer özel eğitim alanıyla birlikte verilen ders yerine tek alan odaklı ayrı dersler tasarlanabilir.

Ders içerikleri sadece teorik değil yoğun uygulama yapabilecek ağırlıkta yeniden yapılandırılabilir.

5.3.2. Uygulama ve öğretmen yetiştirme sürecine yönelik öneriler

Okul deneyimi ve öğretmenlik uygulaması derslerin uygulamaları görme engelliler okulunda ve görme engelli öğrencilerin olduğu sınıflarda da yapılmalıdır.

Öğretmen adaylarının braille yazı yazma, baston kullanma, eğitsel ve teknolojik materyallerin kullanımı becerilerini gerçek ortamda deneyimlemeleri sağlanacak şekilde ders içerikleri geliştirilmeli ve öğretim ortamı tasarlanmalıdır.

Özel eğitim öğretmenliği lisans programında ders veren öğretim elemanlarının alan uzmanlıklarına göre ders yükleri belirlenebilir.

Görme engelliler eğitimi alanında uzman akademisyen istihdamı artırılabilir.

5.3.3. Mesleki gelişime yönelik öneriler

Öğretmenlere Braille, alana özgü eğitici materyaller ve yardımcı teknolojiler, bağımsız hareket ve yönelim alanlarında teorik ve uygulamalı hizmet içi eğitimler düzenlenebilir.

Özel eğitim öğretmenlerine görme engellilerin eğitimi ile ilgili sahada süper vizyon verilebilir ve mentör öğretmen uygulaması yapılabilir.

Öğretmenlerin kendi aralarındaki fikir ve bilgi paylaşımını destekleyici il ve okul türleri temelinde haberleşme ağları kurulabilir.

Düzenli çalıştaylar, durum toplantıları ve meslektaş paylaşım günleri düzenlenebilir.

Üniversitelerin ilgili bölümleri ile okul işbirliği güçlendirilebilir.

Yeni mezun öğretmenlere ilk yıl zorunlu teori ve uygulamaya yönelik uyum programı uygulanabilir.

Alanda uzmanlaşmak isteyen öğretmenlere burs ve teşvikler verilebilir.

5.3.4. Gelecek araştırmalara yönelik öneriler

Bu tez yalnızca dört katılımcı ile yürütülmüştür. Farklı illerde ve kurum türlerinde çalışan daha geniş örneklemlerle çalışmalar yapılabilir.

Gözlem, doküman analizi ve öğrenci çıktılarına dayalı karma yöntem araştırmaları yapılabilir.

Görme engellilerin eğitimi alanında çalışan özel eğitim öğretmenlerinin mesleki yeterliliklerini nicel yöntemlerle inceleyen çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

Afat, N., ve Çiçek, Ş. (2019). Özel eğitim öğretmenliği lisans programlarındaki öğrencilerin profili ve alana yönelik görüşleri. *İstanbul Sabahattin Zaim Universitesi Eğitim Dergisi*, 1(1), 97–127.

Aktan, O. (2023). Özel eğitim öğretmenliği lisans öğretim programının değerlendirilmesi: Düzce Üniversitesi örneği. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 14 (1), 1–30. https://doi.org/10.51460/baebd.1163593

Akçamete, G. (1998). Türkiye'de özel eğitim. İçinde Süleyman E. (Ed.), *Özel eğitim* (197–207). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Akçamete, G. (Ed.).(2011). *Genel eğitim okullarında özel gereksinimli olan öğrenciler ve özel eğitim*. Kök Yayıncılık.

Altunay, B. (2016). Görme engelli öğrencilerin eğitiminde öğretmen yeterlilikleri ve uygulamalar. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 17(2), 145–162.

Altunya, N. (2006). *Gazi Eğitim Enstitüsü: Gazi Orta Öğretmen Okulu ve Eğitim Enstitüsü* (1926–1980). Ankara: Gazi Üniversitesi.

Arı, A., ve Kat, B. (2024). Özel eğitim öğretmenlerinin özel eğitim öğretmenliği programına ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Trakya Eğitim Dergisi,* 14(3), 1790–1812. https://doi.org/10.24315/tred.1450933

Aslan, C. (2016). Görme engelliler için yardımcı teknolojiler. İçinde S. Çakmak (Ed.), *Özel eğitim ve yardımcı teknolojiler* (ss. 56–92). Ankara: Vize Yayıncılık. https://www.researchgate.net/publication/319109121 adresinden erişildi.

Ataman, A. (Ed.).(2020).*Özel eğitim*. Gazi Kitapevi.

Aydın, G. N., ve Şentürk, Ş. (2021). Özel eğitim bölümü lisans programlarının birleştirilmesine yönelik özel eğitim öğretmenlerinin görüşlerinin değerlendirilmesi. *Turkish Journal of Primary Education (TUJPED),* 6 (1), 36–50. https://doi.org/10.52797/tujped.829099

Batu, S., ve Kırcaali-İftar, G. (2011). Özel *gereksinimli öğrencilerin eğitimi*. Kök Yayıncılık.

Bayrakdar, U., Vural Batık M., ve Barut, Y. (2016). Özel eğitim öğretmen adaylarının öğretmen öz yeterlik düzeyleri ve öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi,* 17(2), 133–149.S

Braille, L. (2008). *Method of writing words, music and plain song by means of dots* (C.M. Christensen,Trans). National Federation of the Blind. (Orjinal work published 1829).

Binatlı Büyükkurt, G. (1994). Türkiye'de görme engelli çocukların eğitimi. *Education and Science*, *18*(92), 11–20.

Büyükalan Filiz, S., Çelik Şahin A., Tufan, S., ve Karaahmetoğlu, B. (2018). Özel eğitim öğretmenliği lisans programlarının birleştirilmesine ilişkin öğretim üyelerinin görüşleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33(3), 763–775.

Cavkaytar, A., ve Diken, İ. H. (2012). *Özel eğitim: Özel eğitim ve özel eğitim gerektirenler* (1. bs.). Ankara: Vize Basın Yayın.

Creswell. J.W., & Poth, C.N. (2021). *Qualitative inquiry and research desing: Choosing among five approachess* (4th ed.). Sage Publications.

Cooper, J. O., HERON, T.E., & Heward, W. L. (2020). *Applied behavior analysis* (3rd ed.).Pearson.

Collins, B., & Shea, M. (2017). Special education teacher preparation :What matters for effectiveness? *Journal of Special Education*, 51(1), 30–42.

Collins, B., & Shelton, T. (2018). Essential competencies in special education teacher preparation.*International Journal of Special Education*, 33(2),217–232.

Corn, A. L., & Koenig, A. J. (2002). *Foundations of low vision: Clinical and functional perspectives.* AFB Press.

Coşkunçay, A., ve Horzum, T. (2022). Türkiye'de görme yetersizliği olan bireylerin eğitimi ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi.* https://doi.org/10.24315/tred.1000482

Çakmak, S. (2014). Görme engelli öğrenciler için yardımcı teknolojiler ve eğitim ortamlarında kullanımı. *Eğitim ve Bilim*, 39(174), 153–167.

Çapa, Y., Çakıroğlu, J., ve Sarıkaya, H. (2005). Öğretmen özyeterlik ölçeği Türkçe uyarlamasının geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Eğitim ve Bilim, 10*(117), 74–81. https://doi.org/10.21666/muefd.319209

Çetin, M. (2016). *Nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenirlik.* Saban ve Ersoy (Ed.), Eğitimde nitel araştırma desenleri. Anı Yayıncılık.

Çınar, F., ve Teke, T. (2019). Görme yetersizliği olan bireylere yönelik din eğitiminde öğretmenlerin karşılaştıkları sorunlar. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, *12*(68), 766–776. https://doi.org/10.17719/jisr.2019.3874

Çifçi, E. (2021). *Görme engelli öğrencilere ortaokul matematiği öğreten matematik öğretmenlerinin öğretim uygulamaları ve karşılaştıkları zorluklar* (Yüksek lisans tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Diken, İ. H. (Ed.). (2019). *Özel eğitim gereksinimi olan çocuklar ve özel eğitim*. Pegem Akademi.

Doğan, S., ve Güven, M. (2021). Yeni mezun zihin engelliler öğretmenlerinin yaşadıkları sorunlara ve mezun oldukları lisans programına ilişkin görüşlerinin incelenmesi, *Trakya Eğitim Dergisi*, *11*(1), 113–132 Doi:10.24315/tred.674265

Doğanay, A., ve Yeşilpınar Uyar, M. (2019). Yükseköğretimde öğretim yeterlikleri: Öğretimde planlama ve değerlendirme dersinin geliştirilmesine yönelik bir ihtiyaç analizi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *20*(1), 1–16. https://doi.org/10.17679/inuefd.299220

Edyburn, D.L. (2013). Critical issues in advancing the special education technology evidence base. *Exceptional Children*, *80*(1), 7–24.

Eripek, S. (2016). *Özel eğitim gerektiren çocuklar*. Eğiten Kitap.

Ergül, C., Baydık, B., ve Demir, Ş. (2013). Özel eğitim öğretmen adaylarının ve öğretmenlerinin zihin engelliler öğretmenliği lisans programı yeterliklerine ilişkin görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, *13*(1), 499–522. https://doi.org/10.52797/tujped.829099

Friend, M., & Bursuck, W. D. (2021). Including students with special needs*: A practical guide for classroom teachers* (9th ed.). Pearson.

Friend, M., & Cook, L. (2010). *Interactions: Collabration skills for school professionals* (6th ed). Person.

Gazi Üniversitesi. (2016). *Görme engelliler öğretmenliği lisans programı ders planı.* Eğitim Fakültesi. https://gef-ozelegitim.gazi.edu.tr/view/page/236300/lisans-ders-programlari

Given, L. M. (2021). *The Sage encyclopedia of qualitative research methods.* Sage.

Gönüldaş, H., ve Gümüşkaya, Ö. (2022). Özel eğitim öğretmen adaylarının ve öğretmenlerinin öz-yeterlik algıları ile kaygı ve tükenmişlik düzeylerinin incelenme-

si. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *22*(1), 19–43. https://doi.org/10.17240/aibuefd.2022..-780851

Gürsel, O. (2017). Görme yetersizliği olan öğrenciler. İçinde İ. H. Diken (Eds.), *Özel eğitime gereksinimi olan öğrenciler ve özel eğitim* (14. bs., ss. 246–277). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Hatlen, P. (1996). The core curriculum for blind and visually impaired students. RE:*view*, *28*(1), 25–32.

Karakoç, T. (2019). *Görme engelli öğrencilerde bağımsız hareket ve yönelim becerilerinin öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi.

Karasu, N., Aykut, Ç., ve Yılmaz, B. (2014). Zihin engellilerin eğitimi anabilim dalı öğretmen yetiştirme programı üzerine öğretmen görüşlerinin incelenmesi**.** *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 29*(4), 129–142.

Karataş, K. (2020). *Öğretmenlik mesleğine kuramsal bir bakış*. Electronic Journal of Education Sciences, *9*(17), 39–56.

Kargın, T. (2003). Cumhuriyetin 80. Yılında özel eğitim. *Millî Eğitim Dergisi*, 160, 106–116.

Kargın, T. (2007).Özel eğitimde öğretmen yetiştirme: Türkiye'de durum ve sorunlar. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 8*(2), 1–14.

Koenig, A. J., & Holbrook, M. C. (2019). *Foundations of education for blind and visually impaired children and youth* (3rd ed.). American Foundation for the Blind Press.

Köroğlu, A. (2022). *Görme engelliler sınıf öğretmenlerinin görme engelliler ilkokullarında öğrenim gören öğrencilerin eğitimine ilişkin görüşleri* (Yüksek lisans tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü

LaGrow, S., & Long, R.(2011). *Orientation and mobility: Techniques for independence.* AFB Press.

Metin, O., ve Ünal, Ş. (2022). İçerik analizi tekniği: İletişim bilimlerinde ve sosyolojide doktora tezlerinde kullanımı**.** *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 22*(Özel Sayı 2), 273–294. https://doi.org/10.18037/ausbd.1227356

Milli Eğitim Bakanlığı. (2010). *Özel eğitim okullarında özel eğitim hizmetleri uygulamalarının değerlendirilmesi* (Görme, işitme, ortopedik ve eğitilebilir zihinsel engelliler ilköğretim okulları örneği). Milli Eğitim Bakanlığı.

Milli Eğitim Bakanlığı. (2014, 28 Aralık). Öğretmenlik alanları, atama ve ders okutma esasları (Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Kararı). *Resmi Gazete*, 29050. https://ttkb.meb.gov.tr/www/ogretmenlik-alanlari-atama-ve-ders-okutma-esaslari/icerik/807

Milli Eğitim Bakanlığı. (2017). *Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri*. https://oygm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_12/11115355_YYRETMENLYK_MESLEYY_GENEL_YETERLYKLERY.pdf

Milli Eğitim Bakanlığı. (2018). *Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim.* 25.10.2023 tarihinde https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_09/30102730_meb_istatistikleri_orgun_egitim_2018_2019.pdf adresinden erişilmiştir.

Miles, M. B., Huberman, A. M., & Saldaña, J. (2014). Qualitative data analysis: A methods sourcebook (3rd ed.). Sage.

Miles, M. B., Huberman, A.M., & Saldana, J. (2019). Qualitative data analysis: A methods sourcebook (4th. ed.). Sage Publications.

Okur, M. R., ve Demir, M. (2019). Görme engelli öğrenenlerin eğitim yaşantısında karşılaştıkları sorunların belirlenmesi, açık ve uzaktan öğrenme alanı için çözüm yolları geliştirilmesi. *AUAd*, 5(2), 49–62.

Okyar, S., ve Şafak, P. (2025). Görmeyen çocuklarla çalışan öğretmenlerin Braille yazıya yönelik tutumlarının incelenmesi. *TEBD*, *23*(1), 154–172. https://doi.org/10.37217/tebd.1382195

Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi. (2025). *Merkezi yerleştirme ile öğrenci alan yükseköğretim lisans programları ve kontenjan kılavuzu.* https://www.osym.gov.tr/TR,13263/2017-osys-yuksekogretim-programlari-ve-kontenjanlari-kilavuzu.html adresinden 17.11.2025 tarihinde erişilmiştir.

Özen Sarı, S., Elmacı, T., ve Kart, M. (2025). Özel eğitim uygulama okullarında çalışan öğretmenlerin görme yetersizliği olan öğrencilerle çalışırken karşılaştıkları zorluklar ve bu zorluklarla başa çıkma yöntemleri. *SEBED*, *4*(1), 39–60.

Özsoy.Y., Özyürek, M., ve Eripek, S. (2015). *Görme engelliler: Eğitim, öğretim ve gelişim özellikleri*. (6.bs.). Pegem Akademi.

Özyürek, M. (2008). Nitelikli öğretmen yetiştirmede sorunlar ve çözümler: Özel eğitim örneği. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 6*(2), 189–226.

Rose, D., & Dalton, B. (2009). Learning to read in the digital age. *Mind, Brain, and Education, 3*(2), 74–83.

Royal National Institude of Blind People. (2018). *Teaching pupils with visual impairment*. RNIB.

Sucuoğlu, B., ve Kargın, T. (2006).*Etkinliklerle davranış ve sınıf yönetimi*. Morpa Yayınları.

Sugai, G., & Horner, R. (2006). Addressing behavior challenges through school-wide positive behavior support. *School Psychology Review*, *35*(2), 245–259.

Shulman, L. S. (1987). Knowledge and teaching: Foundations of the new reform. *Harvard Educational Review*, *57*(1), 1–22.

Strauss, A., & Corbin, J. (1998). Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory (2nd ed.). Sage.

Şenel, H. G. (1998). Türkiye'de özel eğitim. *Avrupa Özel İhtiyaç Eğitimi Dergisi, 13*(3), 254–261

Tekindal, M., ve Uğuz Arsu, Ş. (2020). Nitel araştırma yöntemi olarak fenomenolojik yaklaşımın kapsamı ve sürecine yönelik bir derleme. *Ufkun Ötesi Bilim Dergisi, 20*(1), 153–182. Erişim adresi: https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1355632

Tekin-İftar, E., ve Kırcaali İftar, G. (2012). *Özel eğitimde yanlışsız öğretim yöntemleri* (3.bs.). Ankara: Pegem Akademi.

Tschannen-Moran, M., & Hoy, A. W. (2001). Teacher efficacy: Capturing an elusive construct. *17*(7). 783–805.

Turnbull, A., Turnbull, R., Wehmeyer, M. L., & Shogren, K. (2015). *Exceptional lives: Special education in today's schools* (8th ed.). Pearson.

Ulay, G. (2018). *Özel eğitim öğretmenliği lisans programının zihin engelliler öğretmenliği yeterlikleri açısından incelenmesi: Sakarya ili örneği.* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Üniversitesi, Sakarya

Ural, E., ve Aslan, M. A. (2025). Görme engelliler okulunda görev yapan fen bilimleri ve matematik öğretmenlerinin öğretimde karşılaştıkları güçlüklerin belirlenmesi. *JRES*, *12*(1), 56–81. https://doi.org/10.51725/etad.1630635

Üstüner, M. (2006). Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutum Ölçeğinin geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, *45*, 109–127.

Wehmeyer, M.L. (2005*). Self- determination and individuals with severe disabilities: Re-examining meanings and misinterpretations.* Research and Practice for Persons with Severe Disabilities. 30(3), 113–120.

Wiener, W., Welsh, R., & Blasch, B. (2010). *Foundations of orientation and mobility* (3rd ed.). AFB Press.

Wormsley, D. P., & D'andrea, F. M. (2010). *Instructional strategies for braille literacy*. New York, NY: AFB Press.

Yalçın, H. (2022). Bir araştırma deseni olarak fenomenoloji. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 22*(Özel Sayı 2), 213–232. https://doi.org/10.18037/ausbd.1227345

Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2021). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri.(11.Baskı). Seçkin Yayıncılık.

Yılmaz, Ş., Timur, B., ve Timur, S. (2017). Ortaokul öğrencilerinin canlı kavramına yönelik anahtar kelimelerinin belirlenmesi: bir fenomenoloji çalışması. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, *13*(4), 659–669. https://doi.org/10.17244/eku.347795

Yılmaz, Y., ve Gürgür H. (2023). Improving the teacher training process in special education: An action research. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi [Journal of Theoretical Educational Science]*, *16*(3), 502–535. https://doi.org/10.30831/akukeg.1254380

Yılmaz, K., Altınkurt, Y., ve Çokluk, Ö. (2007). Fenomenolojik araştırma yaklaşımı. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, *13*(50),285–312.

Yükseköğretim Kurulu (YÖK). (2016). *Özel Eğitim öğretmenliği lisans programlarına ilişkin karar* (Sayı: 75850160-104.01.02.01/843). Ankara: Yükseköğretim Kurulu

Yükseköğretim Kurulu (YÖK). (2018). Özel *Eğitim Öğretmenliği Lisans Programı.* https://www.yok.gov.tr/

Zebehazy, K. T., Zigmond, N., & Zimmerman, G. J. (2012). Performance measurement and accommodation: Students with visual impairments on Pennsylvania's alternate assessment. *Journal of Visual Impairment & Blindness*, *106*(1), 17–30. doi:10.1177/0145482X1210600103

EKLER

Ek Numarası	Başlık	Sayfa Numarası
EK 1	Etik Kurul İzni	70
EK 2	Araştırma Gönüllü Katılım Formu	71
EK 3	Görüşme formu	72

EK-2
ARAŞTIRMA GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU

Bu çalışma, görme engelli çocuklarla çalışan özel eğitim öğretmenliği mezunu öğretmenlerin mesleki yeterliliğine ilişkin görüşleri başlıklı bir araştırma çalışması olup özel eğitim öğretmenliği programından mezun olan özel eğitim öğretmenlerinin görme engelli öğrencilerle çalışmadaki mesleki yeterliliği derinlemesine incelenmesi amacını taşımaktadır. Çalışma, Dr. Öğr. Üyesi Mine SÖNMEZ KARTAL danışmanlığında Şöhretnaz AKBAŞ tarafından yüksek lisans tezi araştırması olarak yürütülmektedir ve sonuçları ile özel eğitim alanyazınının gelişimine ışık tutabileceği umulmaktadır.

- Bu çalışmaya katılımınız gönüllülük esasına dayanmaktadır.
- Çalışmanın amacı doğrultusunda, uygun göreceğiniz zamanda yapılacak olan bireysel görüşmeler yoluyla sizden veriler toplanacaktır. Yapılan görüşmelerde ses kaydı alınacaktır.
- İsminizi yazmak ya da kimliğinizi açığa çıkaracak bir bilgi vermek zorunda değilsiniz / araştırmada katılımcıların isimleri gizli tutulacaktır.
- Araştırma kapsamında toplanan veriler, sadece bilimsel amaçlar doğrultusunda kullanılacak, araştırmanın amacı dışında ya da bir başka araştırmada kullanılmayacak ve gerekmesi halinde, sizin (yazılı) izniniz olmadan başkalarıyla paylaşılmayacaktır.
- Sizden toplanan veriler araştırmacı tarafından başkalarının erişemeyeceği şekilde korunacak, katılımcıların kimliği açık edilmeyecek ve kodlarla belirtilecektir. Araştırma bitiminde arşivlenecek veya imha edilecektir.
- Veri toplama sürecinde size rahatsızlık verebilecek herhangi bir soru/talep olmayacaktır. Yine de katılımınız sırasında herhangi bir sebepten rahatsızlık hissederseniz çalışmadan istediğiniz zamanda ayrılabileceksiniz. Çalışmadan ayrılmanız durumunda sizden toplanan veriler çalışmadan çıkarılacak ve imha edilecektir.
- Gönüllü katılım formunu okumak ve değerlendirmek üzere ayırdığınız zaman için teşekkür ederim. Çalışma hakkındaki sorularınızı Şöhretnaz AKBAŞ'a yöneltebilirsiniz.

Araştırmacı Adı: Şöhretnaz AKBAŞ
Adres:
e-posta:
Cep Tel:

EK-3
GÖRÜŞME FORMU

Bilgi formu
Yaş:
Cinsiyet:
Mesleki Deneyim:
Mezuniyet alanı:

Görüşme soruları:

1. Görme engellilerin eğitimi alanında çalışmayı tercih etme sürecinizin nasıl gerçekleştiğini anlatır mısınız?
2. Görme engellilerin eğitimine yönelik olarak lisans programınız kapsamında aldığınız dersleri sıralar mısınız? Bu derslerin zorunlu ya da seçmeli olma durumunu hatırlıyorsanız söyleyebilir misiniz?
3. Görme engelli bireylerin eğitimi deneyimlerinize dayanarak lisans eğitiminiz sırasında görme engellilerin eğitimi hakkında ne tür dersler almış olmayı tercih ederdiniz? Neden?
4. Lisans döneminizde görme engellilerin eğitimine yönelik aldığınız dersleri içerik açısından değerlendirdiğinizde, bugün meslekte karşılaştığınız durumlar için yeterliliklerine ilişkin neler söyleyebilirsiniz? Neden böyle düşündüğünüzü açıklayabilir misiniz?
5. Görme engellilerin eğitimine yönelik olarak lisans döneminde aldığınız derslerin görme engellilerin eğitimi alanında çalışmada ne gibi etkileri olduğunu düşünüyorsunuz?
6. Görme engellilerin eğitimine yönelik olarak lisans döneminde aldığınız derslerin sınıf yönetimi ve ders planlama becerilerinize etkileri hakkında neler söylersiniz? Neden böyle düşündüğünüzü açıklayabilir misiniz?
7. Görme engellilerin eğitimine yönelik olarak lisans döneminde aldığınız derslerin görme engellilerin eğitiminde araç gereç kullanımınıza katkılarına ilişkin neler düşünüyorsunuz? Böyle düşünmenizin gerekçelerini açıklayabilir misiniz?
8. Görme engelli öğrencilerin akademik, bilişsel ve motor becerilerine katkıda bulunacak yeterli bilgi ve beceriye sahip olma açısından kendinizi nasıl nitelendirirsiniz? Bu düşüncenizin sebebi nedir?
9. Size göre özel eğitim öğretmenliği alanından mezun olup görme engellilerin

eğitiminde çalışmanın avantajı varsa bunların neler olduğunu açıklar mısınız?

10. Size göre özel eğitim öğretmenliği alanından mezun olup görme engellilerin eğitiminde çalışmanın dezavantajı varsa bunların neler olduğunu açıklar mısınız?
11. Özel eğitim öğretmenliği programından mezun olan bir öğretmen olarak, görme engellilerin eğitimi alanında çalışırken yaşadığınız güçlükler var ise bunları anlatabilir misiniz? Karşılaştığınız güçlüklere karşı geliştirdiğiniz çözüm yöntemlerinin neler olduğunu paylaşır mısınız?
12. Görme engellilerin eğitimi alanında mesleki yeterliliğinizi geliştirmek için neler yapıyorsunuz?
13. Görme engellilerin eğitimi hakkında yapılan güncel çalışmaları takip ediyorsanız hangi öğrenme kanallarını kullandığınızı açıklar mısınız?
14. Gelecekte özel eğitim öğretmenliğinden mezun olup görme engellilerin eğitimi alanında çalışacak olan meslektaşlarınıza önerileriniz nelerdir?

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı SOYADI : Şöhretnaz AKBAŞ

Doğum Yeri* :

Doğum Tarihi* :

Orcid Numarası :0000-0002-4240-499X

Eğitim Durumu

Lise	Kırıkkale Kız Meslek Lisesi	2007
Lisans	Gazi Üniversitesi	2011
Yüksek Lisans	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi	2026

Mesleki Geçmiş

Görev	**Kurum**	**Çalışma Tarihleri**
Öğretmen	MEB	2012 – Devam ediyor
Araştırma görevlisi	ESOGÜ	2013 – 2015

Akademik Çalışmalar

Yayınlar

1. Melekoğlu, M. A., & Artunç, N. (2014). *İlköğretimde kaynaştırma dersinin sınıf öğretmeni adaylarının kaynaştırma uygulamaları özyeterliliklerine ve kaynaştırmaya ilişkin görüşlerine etkisi* [Bildiri]. 24.Ulusal Özel Eğitim Kongresi, Edirne.
2. Melekoğlu, M. A., &Artunç, N. (2014). *Kaynaştırma sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma uygulamaları özyeterlikleri* [Bildiri]. 24.Ulusal Özel Eğitim Kongresi, Edirne.
3. Akbaş, Ş., & Sönmez Kartal, M. (2025). *Descriptive analysis of studies on special education teacher training program* [Conference presentation]. 11.International Symposium on current Developments ın Science,Tecnology and Social Sciences,Türkiye.